

פ ר ו ט ו ק ו ל

ישיבה נו/של"ג של הממשלה
כ"ט בתמוז תשל"ג - 29.7.73

נכחו השרים:

ג. מאיר - יו"ר, י. אלמוגי, י. בורג, ח. בר-לב, ח. גבתי,
י. גלילי (עד אמצע סעיף 931), מ. דיין (עד אמצע סעיף 931),
ש. הלל, ז. ורהפטיג, מ. חזני, פ. ספיר (עד אמצע סעיף 931),
נ. פלד, ש. פרס, מ. קול, ו. שם-טוב (עד אמצע סעיף 931),
י.ש. שפירא, ז. שרף.

נעדרו השרים: א. אבן (בחופשה), י. אלון (בחופשה).

מ. ארנון - מזכיר הממשלה
סא"ל א. בראון - לשכת שר הבטחון (עד אמצע סעיף 931)
מ. גזית - המנהל הכללי, משרד ראש הממשלה
י. דנון - משרד האוצר (מאמצע סעיף 928 עד סופו)
ש. טולדנו - יועץ ראש הממשלה לענייני ערבים (סעיף 931)
תא"ל י. ליאור - מזכיר צבאי לראש הממשלה (בסעיף 926)
י. ניצן - נציב שירות המדינה (מאמצע סעיף 928 עד סופו)
א. עברון - משרד החוץ (עד אמצע סעיף 926)

סדר-היום:

926. מעצר אזרחים ישראלים באוסלו
927. צעדת שלושת הימים 1973 - המשך הדיון
928. תביעות עובדי הדירוג האחיד
929. מכירת קרקעות למשתכנים - המשך הדיון
930. בנייה בקריית-ארבע, חברון
931. ערביי ישראל - המשך הדיון
932. נסיעות שרים
933. מכירת נשק

926. מעצר אזרחים ישראליים באוסלו

ראש הממשלה ג. מאיר:

שר החוץ בחופשה. ביקשתי את מר עברון להגיד לנו מה פועל עכשיו משרד החוץ בנורבגיה.

מר א. עברון:

ביום ג' בערב נכנסו שוטרים לביתו של אחד מעובדי השגרירות באוסלו ועצרו שני אנשים שהיו שם, אחד מהם הוא עובד זמני בשגרירות. מאחר ולא נאמר להם על שום מה הם נעצרים, מאחר שמועט עכשיו כוח-האדם המצוי בשגרירות, למעשה נמצא שם בסגל הדיפלומטי רק השגריר עצמו, ואין יודעים איך לטפל במקרים כאלה, החליט משרד החוץ בירושלים לשלוח לשם את היועץ המשפטי שלנו, מר מאיר רוזן, כדי לעזור לשגריר בטיפול בענין. מר רוזן יצא מכאן ביום החמישי. ביום ששי פגש את המשנה ליועץ המשפטי של משרד החוץ הנורבגי וביקש ממנו את הסיוע הדרוש לשחרורם של שני האנשים האלה או לטיפול משפטי בהם. היועץ המשפטי של משרד החוץ הנורבגי הסביר למאיר רוזן את הנוהלים המשפטיים בנורבגיה. כעבור כמה זמן נודע לנו שהוא נענה לבקשה, לאפשר לנציג מוסמך של השגרירות להפגש עם שני הבחורים האלה. אנחנו מחכים לשמוע עכשיו את המועד של הפגישה הזאת - אני מניח שזה יהיה תוך יום או יומיים - על-מנת לאפשר להם לקבל את כל הסיוע הדרוש לשחרורם או לסיוע משפטי, אם יהיה צורך בכך.

בשלב זה, זהו כל מה שיש לומר. מר רוזן יישאר שם עד שיתבררו הדברים בנושא זה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

תודה רבה.

שר התיירות מ. קול:

האם אפשר לשאול שאלה?

ראש הממשלה ג. מאיר:

באשר לענין של נוברגיה בכלל, מחוץ לענין של שני האנשים שנעצרו, ביקשתי לקבל את כל המידע שישנו. עדיין אין לי כל המידע הנחוץ. הייתי מבקשת שהממשלה תסתפק בזאת.

927. צעדת שלושת הימים 1973 - המשך הדיון

ראש הממשלה ג. מאיר:

עלינו להחליט היום סופית אם לקיים את צעדת שלושת הימים 1973 או לא. השר קול ביקש בישיבה הקודמת לדחות את ההצבעה לשבוע ימים. דחינו, ואנחנו צריכים לגשת עכשיו להצבעה.

ישנה הצעה, לא לקיים השנה את צעדת שלושת הימים. אין פירוש הדבר שאנחנו בכלל מבטלים את הדבר הזה, כאשר בדרך-כלל זהו דבר סימפטי, עממי, יפה. אבל היות והשנה היה מצעד צבאי, הציעו לא לקיים השנה את צעדת שלושת הימים. אנחנו צריכים להצביע.

שר התיירות מ. קול:

בשעתו, כאשר הוחלט על קיום מצעד צה"ל, הוחלט לבטל את קיום הצעדה. אבל אחרי-כן הוחלט לקיים את צעדת שלושת הימים למרות שהיה מצעד צה"ל. הוטל על משרד התיירות לעשות פרסום לאירוע הזה. פורסמו מסביב לזה 15,000 כרזות, 7,000 דפדפות הסבר לצועד ו-45,000 חוברות-שלד. לפי דיווחי ביניים שהגיעו אלינו, יש לצפות לבואם של כ-2,000 צועדים מחוץ-לארץ כדי להשתתף בצעדת השנה, וביניהם: 1. תזמורת מסקוטלנד - 25 איש; 2. תזמורת משטרת ג'נבה - 90 איש; 3. תזמורת פולקלור מאזור ציריך - 60 איש; 4. קבוצת חיילים אמריקאיים המשרתים בגרמניה והעומדים להגיע במטוס מיוחד.

רוב הצועדים יבואו השנה בעיקר מהארצות הבאות: שווייץ, אנגליה, איטליה, ארצות-הברית, דנמרק, גרמניה וקבוצות קטנות מכמה ארצות נוספות. רובן כבר נרשמו והפקידו כספים אצל סוכני הנסיעות. הן סידרו להן את תכנית החופשה שלהן הקיץ לפי תכנית הצעות שעליה הודיעו בשעתה.

שר הפנים י. בורג:

כמה נרשמו?

שר התיירות מ. קול:

2,000 מחוץ-לארץ. לא היה כמספר הזה בשנים קודמות. בשנה שעברה היתה אכזבה מביטול הצעדה בשל תנאי מזג-אוויר. השנה החליטו לקבוע את הצעדה בספטמבר, גם כדי שלא יהיה ריכוז כזה של אירועים כפי שהיה כל הזמן. אנחנו עושים את הכל כדי לקיים בחוץ-לארץ הרגשה של בטחון בארץ ומסביב לנסיעה לארץ, וקיום הצעדה מוסיף לכך, וזהו אחד המפעלים הסימפטיים העממיים ביותר. ביטול הצעדה יעורר תדהמה גם אצל סוכני הנסיעות, גם אצל חברות תעופה וגורמי התיירות בחוץ-לארץ. אנשים סוף-סוף אינם מסדרים את תכניות החופשה שלהם ברגע האחרון. יש לרבים צפיות גדולות לקראת ביקורם כאן בספטמבר. הזמנו להם מקומות איכסון פה, וזה בתקופת החגים. אם נבטל את הצעדה, יכול להיות שידרשו מאתנו גם פיצויים. על שולחן חברי הממשלה מונחת דפדפת מכל החומר שהפיצונו בכל העולם בעניין זה. אלוף משנה של הצבא עבר בכל הארצות ונפגש עם הצועדים הפוטנציאליים והסביר את העניין.

אני מבין את השיקולים של אלה המציעים לדחות את קיום הצעדה. אני מבין שהצעתם אינה באה מרוב נחת. אבל אני חושש שביטול הצעדה לא יועיל לתדמיתנו, רק יזיק לנו וייצור הדים שליליים מאוד. ומדובר על אנשים עממיים שעשו להם תכניות לנסוע לישראל, לצעוד פה ולהשתתף בחגיגות, והנה ברגע האחרון יבואו ויגידו להם לבטל את תכניתם. אם מבטלים דבר כזה חצי שנה לפני המועד הקבוע, אפשר עוד להבין. אבל אם עושים זאת חודש וחצי לפני המועד שנקבע לצעדה, הרי זוהי פגיעה קשה באנשים, והדבר אינו מגיע להם.

ראש הממשלה ג. מאיר:

עלינו להצביע: מי בעד קיום הצעדה?

מצביעים.

מ ח ל י ט י ם :
(ב-8 קולות נגד 5)

לקיים כמתוכנן את צעדת שלושת הימים בשנת 1973.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אני מקווה שלא יקום מחר שר ברדיו ויגיד מה אפשר
היה לעשות בכסף שהצעדה תעלה.

שר הבטחון מ. דיין:

אנחנו מודיעים כי כדי שהצבא יוכל לארגן את
הצעדה, יצטרך לקבל לשם-כך תקציב.

ראש הממשלה ג. מאיר:

על זה דובר בישיבה הקודמת, שזה יהיה מתקציב
משרד התיירות. חברים שהצביעו בעד ידעו בעד מה הם מצביעים.

928. תביעות עובדי הדירוג האחד

שר האוצר פ. ספיר:

אני מוצא לנכון לדווח לכם איך עומד העניין של תביעות עובדי הדירוג האחיד. היו שלוש או ארבע ישיבות, היו שיחות עם "רודפי שלום". הצעתי להם מספר אפשרויות. בהתאם להחלטת הממשלה, שצריך להכנס אתם למשא-ומתן, הצעתי להם פיצוי חד-פעמי בעד 1973, לתשעה חודשים, החל ב-1 ביולי 1973, מהמועד שבו התחיל המשא-ומתן. תשלום ראשון ישולם בנובמבר 1973, תשלום שני בפברואר 1974. יש לי נימוקים מדוע לא לתת מה שהם רוצים.

שר השיכון ז. שרף:

החישוב הוא רטרואקטיבי.

שר האוצר פ. ספיר:

אמרתי: החל באחד ביולי, מאז שהתחיל המשא-ומתן.

ראש הממשלה ג. מאיר:

איזה פיצוי?

שר האוצר פ. ספיר:

סכום חד-פעמי, שרק כאשר יגידו שהם מסכימים לזה, ותו לא, רק אז ניכנס אתם למשא-ומתן.

הם רוצים לקבל אחוזים נוספים לשכר של השנה, כדי שבאחד באפריל 1974, כאשר ייכנסו למשא-ומתן, יעמדו בדרגה גבוהה יותר מאשר היום ושזה לא ייחשב כחלק של המשא-ומתן או כחלק של התוספות שיינתנו מאפריל. הם רוצים כנראה לעמוד אז במקום, נאמר, ב-100 - לעמוד ב-109 מיד בכניסה למשא-ומתן.

אמרתי להם שיכולה להיות אלטרנטיבה: משא-ומתן על שכר, שהתוספת מתחילה ב-1 באפריל 1974, ויכולים אז לכלול בתביעתם כל-מיני טענות שהם מקופחים עכשיו. אשר לשנת 1974/73 הם חוששים שיקבלו זאת באופן חד-פעמי. אני שומע זאת מחוגים שונים של עובדים. אני רוצה ללמוד מזה משהו, שהם חוששים שאולי תהיה הקפאה החל ב-1 באפריל. כל אחד פוחד מזה. גם הרופאים פחדו שמא תבוא הקפאה החל ב-1 באפריל. אמרתי להם שלא יחששו, שאם תהיה הקפאה, ידונו על פיצוי חד-פעמי באופן פרופורציונלי לשנת 1975/74, ואז לא לתשעה חודשים כי אם לשנה שלמה. אבל הם רוצים שלא ייקבע בטבלה שאם הם מקבלים תוספת בעד 1974/73, יקחו בחשבון ב-1 באפריל 1974 בדיון על השכר ל-1975/74 רק חלק מהתוספת הזאת.

הבוקר מתאספים לישיבה אנשי מזכירות איגוד עובדי המדינה ומזכירות הסתדרות הפקידים. אמנם אנשי הסתדרות הפקידים טוענים כלפינו: אין אנו מכירים בכך, אין אתם נותני העבודה שלנו, נותני העבודה שלנו הן העיריות וההסתדרות, אתם אנחנו מדברים.

ראש הממשלה ג. מאיר:

במי אין הם מכירים?

שר האוצר פ. ספיר:

הם אינם מכירים בממשלה כ"קונטרנט" שלהם. הם אומרים: המעסיקים שלנו הם ההסתדרות, העיריות ועוד מספר מוסדות. ומה לך ספיר, כאיש הממשלה, להתערב בענין זה? אין זה חשוב מה אני עונה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

וזה מפני שכל עובדי המדינה הם באיגוד עובדי

המדינה?

שר האוצר פ. ספיר:

וכל היתר הם בהסתדרות הפקידים.

ראש הממשלה ג. מאיר:

בין עובדי המדינה אין חברי הסתדרות הפקידים?

שר האוצר פ. ספיר:

לא. אלה הם שני ארגונים, והחווה נחתם עם שניהם יחד. ישנו איגוד עובדי המדינה, וישנה הסתדרות הפקידים שהיא ארגון-הגג של פקידי ההסתדרות, קופת-חולים וכדומה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

הסתדרות הפקידים אינה ארגון כלפי עובדי המדינה?

שר האוצר פ. ספיר:

רבע תשובה אני מוכן לתת לך. העיריות לא שאלו אם הן צריכות לתת תוספת לעובדיהן. אבל לא חשוב מה שאנחנו עונים להם.

בכל-אופן מתאספות היום שתי המזכירות. יש שם אנשים שהם בעד הכרזת שביתה ב-1 באוגוסט. הרימותי הבוקר שפופרת לאוריאל אברמוביץ ואמרתי לו: מדברים על שביתה, חזקים וחלשים, אבל אתם חייבים תשובה על ההצעות שלנו; אני הולך היום לישיבת הממשלה ועלי לדעת את תשובתכם. אמר שאין להם עדיין תשובה על ההצעות האלה. שם מנסים בכלל לדבר בסגנון מהפכני. מסרתי לכם את הדברים האלה, כדי שלא תהיו מופתעים אם ביום רביעי תפרוץ שביתה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

בעד מה אתה נותן להם פיצוי?

שר האוצר פ. ספיר:

הם טוענים שהם מקופחים זה 24 חודש לעומת המהנדסים. הדרישה היא על 10%.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

מה זאת אומרת 24 חודש?

שר האוצר פ. ספיר:

החוזה הוא מה-1 באפריל 1972.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

מהי בעצם התביעה?

שר האוצר פ. ספיר:

התביעה היא מה-1 באפריל 1972. הם טוענים שהיות ומשל פסק לטובת המהנדסים מה שפסק, הרי הם מקופחים במשכורתם החל ב-1 באפריל 1972 ב-10%. אמרתי: לא מיניה ולא מקצתיה. אם יכריזו על שביתה, אציע ללכת למשפט.

ראש הממשלה ג. מאיר:

לכן אני שואלת: על מה מגיע להם הפיצוי? ודאי יכול עובד לדרוש כל מה שיעלה על דעתו. אבל למדתי ממך ומהמסמכים שהבאת, שכל מה שנעשה בשעתו נעשה על דעת ההסתדרות, בכל-אופן מי שייצג את ההסתדרות אמר זאת בצורה דמוקרטית בשם הוועדה המרכזת. ולכן אני שואלת: על מה הפיצוי?

שר האוצר פ. ספיר:

ודאי יכולתי להגיד להם: "לכו לעזאזל". אבל הנה נתקבלה כאן החלטה: "מחליטים להקים ועדה משותפת לממשלה, למעסיקים הציבוריים, למחלקה לאיגוד מקצועי של ההסתדרות והסתדרויות הפקידים, שתבחון את התביעות לתיקוני שכר של עובדים המדורגים בדירוג האחיד לאור חליפת המכתבים הנספחת להסכם השכר של עובדי הדירוג האחיד ולאור החלטות המחלקה לאיגוד מקצועי והוועדה המרכזת של ההסתדרות, שהיו בסיס להסכם השכר של הממשלה עם המהנדסים."

רואה אני שחתום על המכתב אהרן לישנסקי ולא

מזכיר הממשלה.

מזכיר הממשלה מ. ארנון :

כי היתה זאת החלטת ועדת השרים לענייני שכר.

שר האוצר פ. ספיר :

לפי זה פעלתי, ולכן לא אמרתי להם "לכו הביתה",
אלא אמרתי: "בואו נשוחח". הכל מותנה באישור הממשלה.

ראש הממשלה ג. מאיר :

מנין שבהמשך המשא-ומתן לא יבואו המהנדסים מחדש

לתבוע גם לעצמם פיצוי?

שר האוצר פ. ספיר :

צדקת גבירתי!

ראש הממשלה ג. מאיר :

אין אני מסיתה אותם לעשות זאת. אבל מנין שלא
יבואו גם המהנדסים לתבוע פיצוי?

שר האוצר פ. ספיר :

כל אחד מתכחש למה שמדבר השני. ודאי יושבת כל
האוטוריטה ההסתדרותית ודנה. והנה קיבלנו מכתב חתום על-ידי מר שנקמן מהסתדרות
ההנדסאים, המכתב כתוב למר ניצן, נציב שירות המדינה, ובו כתוב:

"בעת המשא-ומתן על חידוש הסכם העבודה לשנים 1973/72 קיבלנו הצעת ועדת השרים לענייני שכר בדבר הגובה הכולל של התוספת לשכרם של עובדי ההנדסה וזאת על סמך מדיניות לפיה המסגרת הכוללת אשר סוכמה עמנו תואמת את אשר נקבע וייקבע עם כל המקצועות החופשיים ועובדי השירות הציבורי כאחד.

כידוע לך, בעקבות ההסכם הנ"ל אין מקבלים עובדי ההנדסה תשלום עבור שעות נוספות בהתאם לחוק, דבר אשר לפי חישובכם מתבטא ב-10% שכר.

ועדת השרים התנתה הצעתה בבדיקה ואישור המחלקה לאיגוד מקצועי, כי תוספת זו תואמת את מה שנקבע לגבי העובדים בשירות הציבורי (הדירוג האחד).

המחלקה לאיגוד מקצועי בהחלטתה בישיבתה מיום 19.12.72, חייבה את הסיכום שהושג בין האוצר לבינינו בדבר השיעור הכולל של התוספת אותה יקבלו המהנדסים, ההנדסאים והטכנאים בהסכם העבודה החדש.

בהסכמתנו להצעה, ראינו בה הצעה המאזנת את ההסדרים שנעשו או שיעשו עם קבוצות אחרות.

על-כן ברור מאליו כי שינויים במסגרות לגבי קבוצות עובדים אחרות מחייבות בדיקת הסכמי עובדי ההנדסה לאור המצב החדש.

ראש הממשלה ג. מאיר:

כל החכם והיפה יבין את הנאמר!

שר האוצר פ. ספיר:

עכשיו כבר יושבים כולם יחד, ואי-אפשר יהיה להגיד כי מה שאמר אברהמוביץ לא אמר ז'יטלני, ומה שאמר ז'יטלני לא אמר משל, ומה שאמר משל אינו מחייב אותנו. עכשיו הוא מאשר מה שהם טוענים כל הזמן ומה שסיפרו על יסוד הסכם שאיש לא יראה בזה חריגה. הובאה לפנינו החלטת הוועדה המרכזת והוא אמר שהוא בא בשם הוועדה המרכזת.

בכל-זאת העניינים אינם פשוטים כל-כך. יאריך ימים המזכיר הכללי של ההסתדרות שכבר נתן להם את ברכתו. עוד בימים שדיברו על ייצוב המחירים פנה אלינו ואמר: אני פונה אליכם, הממשלה, שתיענו לתביעות של איגוד עובדי המדינה. הוא הפתיע אותי היום עוד יותר כאשר קראתי בעתון שהוא אמר כי הקואופרטיבים צודקים. הוא לא החליף אתי מלה בענין זה, אולי דיבר על-כך עם השר פרס. והמשכורת החודשית של חבר קואופרטיב לתחבורה היא כיום 3,996 לירות.

שר העבודה י. אלמוגי:

אבל הוא לא הסכים לאחוז התביעה שלהם.

שר האוצר פ. ספיר:

האם אמרתי שהוא הסכים לאחוז התביעה שלהם? עוד

זה היה חסר לנו!

ראש הממשלה ג. מאיר:

כל צרה לחוד.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

אין מערבבים שמחה בשמחה.

שר האוצר פ. ספיר:

אינני מערבב.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אין אנחנו צריכים להיות מגוחכים ולהחליט על כל קטע לחוד ביוזענו שמיד אחרי זה באופן אוטומטי יבוא עוד איזה דבר. נניח שעובדי המדינה יעשו אתנו חסד ולא ישבתו, אולם למחרת תהיה שביתת ההנדסאים והמהנדסים וכל היתר. אנו צריכים לדעת זאת. איני רואה שהמשבר עם עובדי המדינה הוא חריף יותר מאשר המשבר של ההנדסאים והמהנדסים, במידה שהדבר קשור לשיכון ובכל מה שבו המדינה תלויה במהנדסים. אחת משתי אלה: או שאנחנו בוחרים לעצמנו מה אנחנו יכולים לשאת יותר או שאנחנו מחליטים מראש, כי כאשר יגיע המשבר עם המהנדסים, ניתן גם למהנדסים פיצוי. השכל הישר שלי אומר, כי אם למשל יסכימו עובדי המדינה לפיצוי שאנחנו מציעים, הרי כעבור שלושה ימים נעמוד בפני משבר דומה עם המהנדסים ועם ההנדסאים.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

הבינותי שהמהנדסים כבר מזהירים שאם ניתן תוספות לעובדי הדירוג האחד, הרי זה מחייב גם מתן תוספות להם.

ראש הממשלה ג. מאיר:

נאמר שאם עובדי הדירוג האחד יסכימו לקבלת הפיצוי, יבואו המהנדסים ויגידו: גם לנו מגיע פיצוי, ועוד יאמרו שזהו קרבן גדול מצדם, כי היה הסכם. אנחנו צריכים לדעת על מה אנחנו מחליטים. אנחנו צריכים לדעת שאם אנחנו מחליטים על דבר שיכול לפתור את בעיית עובדי הדירוג האחד, הרי נכנס מיד לבעיה של ההנדסאים ושל המהנדסים. והאם אחרי זה תשב הסתדרות הפקידים מן הצד ותמחה כף על שגמרנו עם ארגון עובדי המדינה? אין כנראה אהבה לזהות בין שני הארגונים האלה. והסתדרות הפקידים תלך מיד גם לעיריות, גם למוסדות ההסתדרות, למוסדות קופת-חולים ולכל מוסדות הציבור ותתבע תוספות. נכנס מחדש לדיון על השכר.

הלוואי שאטעה. אבל נדמה לי שתהיה זאת אשלייה אם נחשוב כי לאחר שנגמור עם עובדי הדירוג האחד על פיצוי, גמרנו בענין השכר עם כולם. והאם צריך לנחש שכך יהיה? הרי יש פה מכתב לפנינו. וכל זה צריך לעמוד בפני ההסתדרות. אני חושבת כי מה שצריך להעמיד בפני הוועדה המרכזת הוא, שצריך לא רק להחליט על ענין הפיצוי לעובדי הדירוג האחד, אלא הם צריכים כבר לדון מה יעשו אחר-כך עם ההנדסאים. ודאי יגידו שגם הם צודקים.

שר האוצר פ. ספיר:

עכשיו יושבת הוועדה המרכזת. ואולי זה לא יובא עדיין היום לוועדה המרכזת, כי מחר תשב המחלקה לאיגוד מקצועי.

אשר לשאלתה האחרונה של ראש הממשלה: רחוקה ממני המחשבה שעל-ידי הפיצוי החד-פעמי לעובדי הדירוג האחד, ייגמר העניין כולו. אם כי כאשר ישולם הפיצוי לאלה בנובמבר, צריך הדבר להיות מותנה בכך שכל גדולי ההסתדרות שהתערבו עכשיו בעניינים אלה, יודיעו במכתב שחור על גבי לבן שהשרשרת לא תתגלגל מאליה. אבל גם זה לא יעזור.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אבל על זה צריכה ההסתדרות להחליט עכשיו ולא

בנובמבר.

שר האוצר פ. ספיר:

ודאי היא תצטרך להחליט עכשיו אם תתקבל על דעתה המחשבה על הפיצוי לאלה. אבל אין אני יושב פה כנציגם. יש להם נציג אחר, אם כי שמעתם את הסיפור על מספר הנציגים שיש להם.

אשר לענין עצמו, יש לי דעה משלי.

ראש הממשלה ג. מאיר:

לפי דעתי צריכה להיות פגישה עם נציגים מוסמכים של ההסתדרות בשלושת הסקטורים האלה: עובדי הדירוג האחד, הסתדרות הפקידים, ההנדסאים והמהנדסים. צריך להיות עם כולם דיון אחד. כי אחרת מה ייצא לנו מזה? זה אפילו לא יהיה כיבוי אש לאיזה זמן. יכבו את האש בפינה אחת, אולם ישאירו אותה בפינה אחרת, והיא תצית מחדש את השריפה. למה לנו להשלות את עצמנו? או

שנחליט לתת לכולם תוספות, או לאיש לא. אין אני רואה פתרון בדיון החלקי הזה. צריכה להיות פגישה עם אנשים מוסמכים בהסתדרות ויש להעמיד בפניהם את הבעיה המשולשת הזאת ולא בעיה של סקטור אחד בלבד.

שר האוצר פ. ספיר:

אם זכרוני אינו מטעה אותי, הצגתי ככה את כל

העניין.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אין לי טענות אליך. אבל אני אומרת שאי-אפשר לדון בפרקים שונים של העניין לחוד, כאשר יודעים כי כל הפרקים האלה הם בעיה אחת, ואז צריך לפתור את הבעיה הכוללת: או לתת לכולם או לא לתת לאיש. בזה שחתן היום לסוג אחד, ותביא את ענין המהנדסים וההנדסאים בשבוע הבא, לא פתרת כל בעיה. צריך לדון על הכל באותה ישיבה או באותן שתי הישיבות.

שר העבודה י. אלמוגי:

אני יכול לשער שישאירו את עובדי המדינה ואת האוצר לעימות עד הרגע האחרון עד לפרוץ השביתה. מן המהלכים, שאנחנו יודעים עליהם בזמן האחרון, יכול לקרות שהמחלקה לאיגוד מקצועי תגמגם קצת, הוועדה המרכזת לא תספיק להתכנס. היו לנו בארץ שביתות די רציניות ודי קשות. אולם לא היתה לנו עדיין במדינת ישראל שביתה כללית מאושרת של עובדי המדינה. אני רוצה שנאמר למזכיר הכללי של ההסתדרות ולהנהגת ההסתדרות, שאם חלילה זה יקרה, הרי לשביתה כזו של ארגון כולל של עובדי המדינה נגד הממשלה - שלא תהיה פראית, גם אם

הוועדה המרכזת באופן אלגנטי לא תעשה דבר - תהיינה השלכות חמורות מעבר לענין הכלכלי. על אף כל הנסיון שיש לנו אראה בזה דבר החמור ביותר. הייתי רוצה שהאנשים שבאים בענין זה בדברים עם אנשי ההסתדרות, יביאו את זאת לתשומת לבם. לדעתי זה יהיה קץ ההסתדרות.

ראש הממשלה ג. מאיר:

יש עכשיו "מערך אנטי". ודאי יתן המערך ההוא לפועלים את כל מה שההסתדרות תרצה, ואולי גם יהיה אותו המערך בראש ההסתדרות.

אני מציעה בכל-אופן שיהיה משא-ומתן עם ההסתדרות על כל שלושת הארגונים שהוזכרו: ארגון עובדי המדינה, עובדי הדירוג האחד, הסתדרות הפקידים, ההנדסאים והמהנדסים, ותחליט ההסתדרות מה שתחליט. אמנם הסתדרות הפקידים אינה מכירה בספיר ובממשלה כמעסיקים, היא מכירה רק ברבינוביץ, בטדי קולק, באשר ידלין וביהושע לוי.

שר האוצר פ. ספיר:

יש לי "הכבוד" לשבת יחד עם איגוד עובדי המדינה ועם הסתדרות הפקידים. את מציעה מה שרציתי אני להציע באיזה שהוא שלב, כאשר הוא יגיע וההסתדרות תתן את הברכה לכולם יחד. בשלב זה התכוונתי לדווח לכם למען לא תהיו מופתעים כאשר גם איגוד עובדי המדינה וגם הסתדרות הפקידים לא ייענו לבקשת ההסתדרות שלא לשבות.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אני רוצה רק להזהיר בפני גמר הדיון עם אחד משלושת הארגונים האלה מבלי סידור גם עם שני הנותרים. אין להשאיר את הדיון לנובמבר, אלא יש לגמור אותו עכשיו.

שר האוצר פ. ספיר:

בסדר.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אם רוצים לשבות, ישבתו עכשיו. אם רוצים לתת לכולם, יתנו עכשיו, אם יש מה לתת.

929. מכירת קרקעות למשתכנים - המשך הדיון

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

הענין ודאי זכור לחברי הממשלה. היתה בזמנה הצעה למכור למשתכנים בבתים בעלי דירות רבות את המגרש של דירתם ועל-ידי-כך לשחרר את המשתכנים מהתלות במינהל מקרקעי ישראל ולשחרר את מינהל מקרקעי ישראל בצורך לטפל במאות אלפי משתכנים.

בענין זה נתקלנו בראש וראשונה בהתנגדות מצד הקרן היימת לישראל, שחלק גדול מהשטחים האלה הוא שלה. הנהלת הקרן הקיימת לישראל נקטה בענין זה עמדה שלילית. המשכנו לחפש איזו דרך שתתן אפשרות להקל על המשתכנים וגם על מינהל מקרקעי ישראל, ויחד עם זה לקבוע את העובדה, שאדמה

לאומית אינה עוברת להיות רכוש פרטי. מינהל מקרקעי ישראל עיבד הצעה, שבחוזזה החכירה ייקבע שהחוכר משלם מראש את כל דמי החכירה, נאמר ל-49 שנה. יש עוד ויכוח ביחס לאורך תקופת החכירה. וכל הסכום הזה יהיה מהוון, ואז למעשה במשך כל תקופת החכירה לא יצטרך החוכר לשלם תוספת, וגם לא יצטרך לשלם דמי-הסכמה במידה שהוא מוסר את הדירה למישהו אחר. לעומת זה במידה שיוחלט על שינוי הייעוד של השטח, כלומר, נניח שבמקום שהשטח היה מיועד למגורים, יקבעו שהוא מיועד למסחר, או שבמקום אזור שעם היה מותר לבנות בתים רק בעלי שלוש קומות, יתירו לבנות בתים בעלי 13 קומות, במקרים אלה תהיה זכות למינהל מקרקעי ישראל לגבות מן המשתכנים את ההפרש בערך הקרקע כולו או חלקו.

מינהל מקרקעי ישראל לא עיבד עדיין את כל פרטי ההצעה הזאת, אבל העקרון, הרעיון המרכזי הוא שהחוכר משלם מראש את דמי כל תקופת החכירה.

שר התיירות מ. קול:

לפי המחירים של היום?

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

כן. ואז גמר החוכר את הזיקה שלו למינהל מקרקעי ישראל עד סיום תקופת החכירה. אם איני טועה, הרי בחשבון ההיוון של 4.5%-5% למעשה דמי החכירה לתקופה של 49 שנה משתווים לערך הקרקע היום, זאת אומרת אם ערך הקרקע היום הוא 1,000 לירות, הרי היוון דמי החכירה ל-49 שנה ב-4.5% יהווה 990 לירות.

אנחנו רואים את ההצעה הזאת כהצעה שעשויה לתת את הפתרון לבעיות העיקריות שהעיקו גם על המשתכנים וגם על מינהל מקרקעי ישראל, מבלי לפגוע בעקרון של בעלות לאומית על הקרקע. אני חושב שההצעה הזאת יכולה לתת

תשובה על הבעיות שהתעוררו, ולפי דעתי היא מורידה מעל סדר-היום את ההצעה על מכירת קרקעות למשתכנים.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

ומה יהיה אחרי 49 שנה?

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

מה שיש עכשיו. מחדשים מחדש את החוזה לפי ההערכה שתיעשה אז. הוא יוכל גם אז להוון מיד את המחיר.

שר התיירות מ. קול:

האם זה יעבור גם בירושה?

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

אותו הדין שיש לחוזה החכירה היום יהיה גם אז. אם היום זכות החכירה עוברת ליורש, היא תעבור גם אז. בזה לא יחול שום שינוי.

שר התחבורה ושר התקשורת ש. פרס:

בכל-אופן זה יהיה כבר אחרי הקדנציה של הממשלה

הזאת.

ראש הממשלה ג. מאיר:

יציע זאת שר התיירות של אז.

שר האוצר פ. ספיר:

הצעה לסדר. נדמה לי שההצעה עומדת על סדר-היום

זה שלושת רבעי שנה.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

לא, זה שנתיים.

שר האוצר פ. ספיר:

אני מציע שהנושא יועתק לשנה הבאה. אם יש צורך,

אבסס את הצעתי.

שר הבטחון מ. דיין:

אם אומרים שזה יועתק לשנה הבאה, זה יעשה רושם רע. אני מציע תיקון בהצעתך ולכתוב "לסוף השנה הזאת".

שר האוצר פ. ספיר:

בהנמקת הצעתי רציתי לדבר על איזה שהוא ענין, על שינוי סדרי-חיים בשטח זה לפני 25 שנה, כאשר הדבר הובא על-ידי גבתי ועל-ידי. קם אז רעש גדול בעולם. את הרעש הקים ד"ר וייסמן בארצות-הברית.

שר התיירות מ. קול:

ראשית-כל ההצעה הובאה על-ידי ולא על ידיכם.

אתם הצטרפתם להצעותי.

שר האוצר פ. ספיר:

קול אומר שאנחנו מצטרפים להצעותיו בפיגור של

כמה שנים.

שר התיירות מ. קול:

זהו הפיגור של הסוציאליסטים.

ראש הממשלה ג. מאיר:

גם אתה הצטרפת לגוש האנטי-סוציאליסטי ושל

שלמות הארץ?

שר התיירות מ. קול:

הייתי תמיד בוויכוח עם הסוציאליסטים השמרנים.

מזכיר הממשלה מ. ארנון:

פה סוציאליזם מתקדם.

שר האוצר פ. ספיר:

בענין שמתדיינים עליו, הבאנו גבתי ואני את המחשה לראש הממשלה. אני חושב כי בוועדת השרים לענייני כלכלה היו ערעורים על ההצעה. הבינותי שבישראל מתנגדים להצעה. שנתיים עמדה ההצעה על סדר-היום של ישיבות הממשלה. עכשיו תשעים יום לפני הבחירות אומרים לנו: הבה לנו דיון בענין מכירת קרקעות למשתכנים.

לגופו של הענין יש מקום לדיון על ההצעה. אבל כאמור אני מציע להעתיק את הדיון לשנה הבאה. דיון על הצעה זו עכשיו פירושו רק לבזבז זמן. גם עניינית לו רצינו לסכם את הענין, הרי לא עכשיו הזמן לסיכום.

שר התיירות מ. קול:

קודם-כל אני רוצה להסביר לנוכחים פה ולממשלה כולה שהענין הזה עומד על סדר-היום לא מספר חודשים אל מספר שנים. כאשר הצגתי את הנושא הזה לפני מספר שנים, עוד בימי ממשלת הליכוד הלאומי, הועבר הנושא לוועדת שרים בראשותו של השר גבתי. בוועדת גבתי היה רוב דעות להצעה למכור קרקעות ולא חכירה לפי ההצעה הנוכחית. היה רק שר אחד, והוא ויקטור שם-טוב, שהתנגד להצעה הזאת.

שר הבריאות ו. שם-טוב:

"הסוציאליזם המפגר"!

שר התיירות מ. קול:

אבל כולם מלבדו הסכימו להצעה למכור קרקעות, גם שר האוצר, גם שר החקלאות, גם שר השיכון וגם שר המשפטים. כולם חשבו שזה באמת אינו מתאים להמשיך במצב הנוכחי. אני מדבר על מכירת קרקע למשתכנים האלה ולא לגבי המכירה הכללית של קרקעות. ואז התעוררה הסערה הזאת, שערכה הקרן הקיימת לישראל, שבשמה הופיעו טורצ'ינר ווייסמן. הקרן הקיימת לישראל באה להגן על הקרקע של הלאום.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

טורצ'ינר הוא "הסוציאליזם הלא-שמרני".

שר התיירות מ. קול:

כנראה שראובן ארזי אירגן אותם. הם כולם התחילו לשלוח לכאן מברקים: הצילו את אדמת האומה! ויעקב צור הלך אל ראש הממשלה ומצא אצלה אוזן קשבת לעמדת הקרן הקיימת. ביום אחד בא אלי ואמר: בעלת הבית עצמה תומכת בי.

השר גבתי צריך היה לדווח על מסקנות הוועדה שלו לוועדת השרים לענייני כלכלה והוא לא דיווח. שאלתי אותו: למה אינך מדווח? אמר: זה התעכב אצלנו. לפני מספר חודשים הובא הדבר עוד הפעם על-ידי לממשלה, ואז ראש הממשלה אמרה בסיכום הדיון ההוא שהיא רוצה לקיים דיון על-כך במפלגתה. אני כמובן מכבד מאד רצון כזה. ויכוח אידיאולוגי הוא דבר שאנחנו לפעמים מתגעגעים אליו. משום-כך לא סוכם אז העניין. כיוון שבינתיים המשכתי לדרוש שהעניין יעמוד על סדר-היום, בא אלי ראובן ארזי ואמר: משה, מה אתה רוצה מאתנו? הוא מכיר אותי עדיין מהתקופה ששמו היה צדרכובים ושמי היה קולודני. הוא אמר לי:

האם עכשיו אתה רוצה שנתווכח על-כך במערך?

שר המשטרה ש. הלל:

כבר מאז אין הוא יודע מה אתה רוצה?

שר התיירות מ. קול:

אני רוצה שיוחלט פעם על סעיף כזה. הממשלה צריכה לכבד את עצמה ולגמור את הקדנציה שלה גם בכמה עניינים שהצגתי אותם לפני שנה ויותר. ואז אמר ארזי שיש איזה רעיון על היוון דמי חכירה, אותה הצעה שהשר גבתי סיפר לנו היום עליה. אמרתי: אם אשמע את הרעיון לפרטיו, אשקול אותו. אבל הוא מסר לי על הרעיון רק באופן כללי. דיברתי אז על מכירת קרקעות בשטח של מאה אלף דונם בכלל. העניין הזה של מכירת קרקעות למשתכנים היה רק קטע אחד של הנושא כולו, אמנם קטע חשוב, כי זה נוגע להרבה מאד משפחות, לרבבות משפחות ואולי יותר.

אפשר לומר כי יש גרעין בריא בהצעה שהשר גבתי העלה היום לפנינו. כיוון שאינני דוקטרינרי ואיני אומר שצריך להחליט דווקא על מכירת קרקעות, הריני רואה בהצעה זו מין היתר עסקה. אבל כיוון שאני שומע את ההצעה הזאת בפעם הראשונה, וזוהי מחשבה טובה, אבקש שההצבעה על-כך תהיה בישיבה הבאה.

אני מתנגד להצעת שר האוצר, שנושא שעמד שנים רבות על סדר-היום של הממשלה הזאת יועבר לממשלה הבאה. למה יידחה העניין? אבל כיוון שההצעה היא חדשה, מותר לי להתייעץ עליה. ראש הממשלה רצתה להתייעץ במפלגתה, והעניין חיכה חודשים. אני מבקש רק התייעצות של שבוע.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אם מדברים על היסטוריה, הרי בדיוק לפני שנתיים (ויש לי לזה סימן עצוב) הוחלט בהנהלת המערך נגד מכירת קרקעות. שזעתי שגם הסיעה צריכה לדון על זה. הסיעה דנה על-כך לפני מספר שבועות ודומני שהיא קיבלה פה אחד ללא ויכוח את ההצעה שהביא לפנינו היום השר גבתי מטעם מינהל מקרקעי ישראל. הדבר היה בנוכחותו של יושב-ראש הקרן הקיימת לישראל.

השר י. גלילי:

ואם הסיעה החליטה, זה מחייב אותי?

ראש הממשלה ג. מאיר:

תשאל על כך את מזכיר המפלגה ואת ראש הסיעה בכנסת. ההצעה נתקבלה על דעת הקרן הקיימת ועל דעת כל החברים.

אני חוששת שאם נדפדף בהיסטוריה, נמצא כי הציונים הכלליים היו מאז ומתמיד בעד מכירת קרקעות.

שר התיירות מ. קול:

אני מייצג את הציונים הפרוגרסיביים.

ראש הממשלה ג. מאיר:

נכון, אבל אין לך קופירייט על הצעה למכירת קרקעות. זה דווקא אינו שייך לסוציאליזם המתקדם של הליברלים העצמאיים, כי אם זה שייך לציונים הכלליים שאף פעם לא דגלו בדגל הסוציאליזם, לא השמרני ולא המתקדם.

שר התיירות מ. קול:

אבל את הצבעת בכנסת על מכירת מאה אלף דונם קרקע.

שר האוצר פ. ספיר:

כל שבוע אנחנו מחליטים על מכירת איזה שטח.

ראש הממשלה ג. מאיר:

החליטו על כך לפני שנים ועד היום לא מכרו עדיין את השטח של מאה אלף דונם.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

מכרו רק כשליש.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אני זוכרת עוד כאשר הוחלט על כך. ישבתי אז בוועדת השרים לענייני כלכלה, כשהייתי שרת העבודה, כאשר הוחלט על כך, והנה מוכרים קרקעות "בהתלהבות" כזו שעד היום המדינה ברוך-השם מתפתחת וגדלה, ובסך-הכל מכרו רק שליש מהשטח ההוא.

שר השיכון ז. שרף:

שר החקלאות הודיע שההצעה החדשה נדונה במועצה של מינהל מקרקעי ישראל, שהוא גוף סטאטוטורי מוסדר לפי החוק. איני רואה טעם בדבר שהממשלה תחליט עכשיו בענין שגוף סטאטוטורי עדיין מטפל בפרטיו. שר החקלאות הודיע, אמנם לא פה, אבל בסיעה שיש עדיין לברר הרבה פרטים הכרוכים בהצעה זו. אני מציע שהממשלה תסיר מעל סדר-היום שלה את הנושא עד שייגמר הדיון במועצת מינהל מקרקעי ישראל.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

לא הצעתי שיאשרו פה את ההצעה. על סדר-היום של ישיבתנו עומדת השאלה של מכירת קרקעות. הצעתי להסיר מעל סדר-היום את השאלה של מכירת קרקעות. כאשר הענין של ההצעה החדשה יהיה בשל, יובא הענין לישיבת הממשלה.

שר הפנים י. בורג:

הצעתו של שרף היא הצעה טובה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

במועצת מינהל מקרקעי ישראל יושבים נציגי

הממשלה?

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

רוב החברים הם נציגי הממשלה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אני מבינה שיש פה שתי הצעות. ישנה הצעת השר ספיר, להוריש את ההצעה הזאת לממשלה הבאה. ישנה הצעה אחרת האומרת, כי לאור מה שעמענו עכשיו משר החקלאות, עומדת הצעה כזאת, שהעקרון שלה הוא לא מכירת קרקעות, כי אם חכירה והיוון דמי החכירה לכל התקופה, אנחנו מסירים את הנושא הזה מעל סדר-היום.

שר התיירות מ. קול:

אני מציע להצביע על הנושא בשבוע הבא.

ראש הממשלה ג. מאיר:

לטעמי הייתי ודאי רוצה שהממשלה תחליט כי במקום הצעה למכירת קרקעות למשתכנים ישנה הצעה לחכירה, שיש בה משום הקלה גם על מינהל מקרקעי ישראל וגם על המשתכנים. אבל השר קול מבקש כי נצביע על הענין בשבוע הבא. נעשה זאת, אבל בלי כל דיון נוסף.

שר האוצר פ. ספיר:

לא ידעתי שיש לגבתי הצעה אחרת, אבל לא איכפת לי שיסירו את ההצעה מעל סדר-היום.

ראש הממשלה ג. מאיר:

כמובן יכולה הממשלה להחליט מה שתחליט, אבל איני בעד זה שנוריש נושאים לממשלה הבאה, ושכין כל "הדברים הטובים" שנוריש לה, נוריש לה גם את העניין של מכירת קרקעות. לי יש דעה בעניין זה. לפי טעמי הייתי רוצה שהממשלה הזאת תסיר מעל סדר-היום שלה את העניין של מכירת קרקעות ותקבל על עצמה את העקרון שנדון עכשיו במינהל מקרקעי ישראל.

ישנה איפוא בקשה להצביע על הנושא בישיבה הבאה. עד עכשיו כיבדנו תמיד רצון כזה.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

יש לי הערה פרוצדורלית. לא יכולה בכלל לעמוד לדיון הצעה להוריש משהו לממשלה הבאה. הממשלה הבאה היא סוברנית והיא תקבע את סדר היום שלה.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

אבל יכולה להיות הצעה לדחות את ההצבעה לשלושה חודשים.

ראש הממשלה ג. מאיר:

איננו צריכים להיות מגוחכים. הממשלה הזאת אינה יכולה להחליט שתחליט באיזה נושא כעבור ארבעה חודשים.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

רציתי להסיר את ההצעה מעל סדר-היום.

שר האוצר פ. ספיר:

לא ידעתי שישנה הצעת גבתי ושישנה הצעה אחרת. אבל אם ישנה הצעת גבתי, אני מסיר את ההצעה לדחות את הענין לשלושה חודשים.

ראש הממשלה ג. מאיר:

ההצבעה בענין זה תהיה בשבוע הבא.

המשך הדיון נדחה.

930. בנייה בקרית ארבע, חברון

ראש הממשלה ג. מאיר:

אני רוצה ששר השיכון יגיד לנו מה עושים בחברון.

שר השיכון ז. שרף:

לפי החלטת הממשלה, שהיתה בשנת התקציב 1971, התחלנו וגמרנו תוך שנת-התקציב - אם כי לא שנת-תקציב מדויקת, התחלנו באוגוסט וגמרנו באוגוסט-ספטמבר - הקמת 234 יחידות-דיוור. הוחלט על 250, אבל אין זה הולך בדיוק לפי בתים. אין לי כל המספרים, אבל רוב יחידות-הדיוור אוכלוס על-ידי משפחות. יש כ-10-20 דירות המשמשות את הישיבה ואת תלמידיה, ויש מספר דירות בודדות השמורות לאנשי הבטחון (מספרן כ-7-8 דירות), ומספר דירות נמצאות ריקות. פנינו לאנשים שחתמו על חוזים ולא נכנסו לדירות. חלק מהם החזירו את המפתחות, נגד חלק מהם הוגשה תביעה משפטית, תביעת פינוי.

בשנה שלאחר מכן, זה היה כבר בשנת 1972/73, אושרה בנייתן של 200 דירות. בנייתן החלה. נדמה לי שהוחל בבנייה של 204 דירות. המספר הוא בשל מבנה הבתים, אבל זה בא כהפתעה.

בשנת התקציב 1973/74 אושרו לבנייה על ידינו 100 דירות. בנייתן החלה על-ידי חברת משה"ב. מדוע בחרנו בחברת משה"ב? כי חברת משה"ב הסכימה לבנות 100 דירות באמצעה בכספי אמיסיות וכדי לאפשר לה להיערך בינתיים לעבודה הזאת.

היה בירור אצל היועץ המשפטי לממשלה על האפשרות לתת למשתכנים חוזה-בעלות. הבנייה באמצעות אמיסיות מחייבת מתן חוזה-בעלות, בעוד שהדירות הראשונות נמסרו בשכירות. בינתיים התחילו לבנות בשבילנו 100 דירות. בינתיים מצא היועץ המשפטי נוסחה המאפשרת למסור חוזה בעלות או חוזה חכירה ל-49 שנה גם לדירות אחרות. הודענו על זה למשה"ב, ובאיזה שהוא שלב, כאשר יתקדמו בבניית 100 הדירות הראשונות יבואו לבנות את 100 הדירות הנוספות. לאחר-מכן הוסכם עם השר לקליטת עליה לפני בירור שהיה אצל ראש הממשלה.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

זה סוכם בבירור אצל ראש הממשלה.

שר השיכון ז. שרף:

סוכם ש-100 דירות ייבנו לעולים על חשבון המיכסה הכוללת של דירות לעולים. סיכמנו בשבוע שעבר במשרד, שגם 100 דירות אלה יימסרו לבניית משה"ב. אנחנו קצת חרדים לכושר הארגוני שלהם, אבל לא חשבנו שיהיה זה טוב אם נכניס לשם כרגע עוד קבלן. זאת אומרת שיש לנו ענין עם 234 דירות פלוס 200 פלוס 300 דירות, זאת אומרת יחד כ-750 יחידות-דיור בשלוש שנות התקציב. יש לנו תכנית ל-1000 יחידות-דיור שזה כולל 100 של ה-750 ותכנית ספורדית לבנייה של 500 מתוך ה-1000, כמובן הכל עם בתי-ספר, גני-ילדים, מגרשי משחקים וכיוצא בהם. יש משא-ומתן עם הצבא. לצבא יש מחנה בקרבת מקום. במחנה הזה ישנם מיבנים, שבדרך-כלל אין אנחנו בונים מסוגם ואין אנחנו משתמשים בהם. הצבא דורש סכום כסף כדי להשאיר את המיבנים האלה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

הצבא מוכן ללכת עם המיבנים אלה?

שר השיכון ז. שרף:

אם לא יקבל את סכום הכסף הדרוש, יעשה זאת. יש הרבה חסרונות במיבנים האלה, אבל ישנה גם מעלה בהם והיא, שאפשר להעביר אותם בלי הוצאה גדולה פעם אחת בשנה או כל כמה זמן שהדבר דרוש. משום-כך בחר הצבא בסוג זה של מיבנים, שבעינינו אינם מיבנים נאותים למגורים קבועים.

בשבוע שעבר עניתי שאין אנו מוכנים לרכוש את המיבנים האלה בסכום הזה, אבל המתווך בענין זה או המרכז בענין זה, הממונה על אגף התקציבים, ארנון גפני, קיבל את התשובה הזאת.

ראש הממשלה ג. מאיר:

הבינותי שאם נקנה את המיבנים האלה מהצבא, אין הם מיועדים למגורים.

שר השיכון ז. שרף:

אפשר לקחת אותם בשביל מוסדות התופסים דירה, כגון בשביל הישיבה ובשביל מיבני ציבור שונים.

ראש הממשלה ג. מאיר:

זה ישחרר כ-25 או יותר דירות.

שר השיכון ז. שרף:

ישנה שאלת הסכום הנדרש על-ידי הצבא. אבל אין אני נכנס לוויכוח המסחרי.

בסיכום: בסוף 1974 נעמוד ב-750 דירות. מה שיהיה בתקציב 1974 לא ידוע לנו. אבל תוך ארבע שנות-תקציב נגיע למשהו קרוב ל-1000 יחידות-דיוור. אני מוכרח להגיד כי לא היו לנו לא בערד ולא בכרמיאל פיתוח ובנייה מהירים כאלה. אינני יודע למה מתכוון שר הדתות בדברו על תוספת של 500 יחידות-דיוור על 500 הדירות שכבר הוחלט עליהן.

השר י. גלילי:

על ההצעה חלה התיישנות.

שר השיכון ז. שרף:

אני רוצה בהזדמנות זו להגיד עוד משהו.

את כל הקבוצה הראשונה של 234 דירות מסרנו בשכירות, דבר שאין אנחנו נוהגים לעשות בשום מקום אחר, מפני שלא יכולנו למסור חוזה-בעלות, מכירה או חכירה. עכשיו כאשר התברר המצב הפוליטי, איננו חושבים להמשיך ככה. אנחנו נפנה גם לאלה הגרים כבר שם ונציע להם לרכוש את הדירות בתנאים של הלוואה עומדת ובתנאים של הלוואה תקציבית נוחה. גם התחייבנו בפני אלה שנכנסו ל-234 דירות אלה, שתוך חמש שנים תישאר להם הזכות לרכוש את הדירות האלה והמחיר ייחשב רטרואקטיבית.

ראיתי לנכון להוסיף זאת, כי זה ודאי יעמוד

לדיון נגדנו.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

נדמה לי שהגענו לשלב שהממשלה צריכה להחליט בעניין זה. אפשר לבנות את קרית-ארבע בשתי דרכים. מפני שיש יהודים הרוצים להתנחל שם, אפשר לתת לאותה קבוצה להיאחז שם בינתיים, מבלי לתכנן תכניות גדולות להבא, אלא לבנות לפי הלחץ שישנו; היינו, יש צורך בעוד 50 דירות למתנחלים - יבנו עוד 50 דירות, יהיה להם צורך בעוד 100 דירות - יבנו עוד 100 דירות, ומבלי לתכנן תכניות גדולות לטווח ארוך. זה יכול להיות קיים שנה, שנתיים ולכל היותר חמש שנים. אבל אנחנו נמצאים כבר בשנה השביעית אחרי מלחמת

ששת הימים. בדרך כזו לא יכול המצב להימשך זמן רב. יכולה להיות לאיזה זמן קבוצה חלוצית, שיכולה לחיות בכל התנאים מבלי לדעת מה יהיה ואיך יהיו הדברים. אבל אם זה נמשך זמן רב ואין התקדמות רבה כדי לעשות מקרית=ארבע עיר יהודית גדולה וחשובה, המצב יכול לפעמים להביא לידי-כך שחלק מהמתיישבים יתחילו להתיאש, מה יהיה על כך.

ישנה דרך שניה, והיא, שהממשלה תגיד כי הגיע הזמן לבנות את קרית-ארבע בקצב מהיר יותר מאשר את ערד ואת כרמיאל, כי יש כאן בעיה מיוחדת, יש לבנות בתנופה רבה עיר של 10,000 או של 20,000 יהודים, כדי שתוכל להיות חי הנושא את עצמו, וזה מבלי להכנס כרגע לבעיות המדיניות. נדמה לי שהגענו כבר לשלב הזה שהממשלה צריכה להחליט כך.

לא הצעתי את הצעתי בתשעים הימים האחרונים, אלא

הצעתי זאת הרבה לפני זה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

הצעת להוסיף עוד 500 יחידות.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

זאת הצעתי בשעתו. עכשיו אני מציע מספר גדול

יותר.

ראש הממשלה ג. מאיר:

מתי הצעת את ההצעה הזאת?

מזכיר הממשלה מ. ארנון :

ב-28 בפברואר.

שר הדתות ז. ורהפטיג :

מציע אני לבנות את קרית-ארבע לא טפין-טפין. ודאי כל דבר שעושים הוא טוב. אבל בינתיים הגיעה כבר שעת המשבר שצריך לומר: קרית-ארבע מה תהא עליה? האם זה ענין של חץ של מתנחלים וצריך איך שהוא להחזיק במקום כדי שיהיה תלוי ועומד או שצריך לצאת לתנופה ולבנות את העיר היהודית? איני מתייחס דוקא לנוסח המדויק של הצעתי, אבל אני מתכוון לכך שיהיה תכנון הרבה יותר גדול ובקצב הרבה יותר מהיר. אולי אנסח זאת בצורה דראסטית: אפשר לעבוד בקרית-ארבע כדי לצאת ידי חובה ואפשר לעבוד בקרית-ארבע מתוך יוזמה של הממשלה, כדי להוציא את המקום למרחב. נדמה לי שהגיעה השעה שהממשלה צריכה לעשות זאת ולא לבנות רק כדי לצאת ידי חובה. אני עומד בקשר עם משה"ב. אצל חברה זו העניינים נגזרים לאט לאט, ימשך הענין עוד חצי שנה ועוד שנה ועוד שלוש שנים. אבל אני יודע כי כאשר משרד השיכון מחליט לבנות בתנופה גדולה, הוא בונה בתנופה גדולה, ואז זה לא רק ענין הדיור, אלא הכל צריך להיות בתנופה רבה. נדמה לי שאת קרית-ארבע צריכים לבנות הרבה יותר מהר ובתנופה הרבה יותר גדולה מאשר כל עיר אחרת.

ראש הממשלה ג. מאיר :

הצעה זו היא מצויינת, אבל אין זו ההצעה העומדת על סדר-היום בפנינו. בפברואר 1973, ולא לפני עשר שנים, הציע השר ורהפטיג לבנות בקרית-ארבע עוד 500 יחידות-דיור. מתברר שבעצם התכנית הקיימת היא כבר מעבר ל-500 יחידות-דיור, יש כבר למעשה כ-500 יחידות-דיור, ועד סוף 1974 יהיו שם כבר 750 יחידות-דיור. יכול השר ורהפטיג להציע גם הצעה אחרת, אבל ההצעה האחרת אינה עומדת על סדר-היום בפנינו.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

גם ההצעה הזאת על 750 יחידות-דיור אינה מכוסה

עדיין.

ראש הממשלה ג. מאיר:

לפי דעתי כן.

שר הפנים י. בורג:

ברוח הדברים שאמר קודם שר האוצר בנוגע להעברת נושאים מסויימים לזמנים מסויימים, חושבני שאני רשאי וחייב להעיר הערה מוקדמת ואחרי-כן להציע הצעה.

הערה:

דמת. למרות שכל אחד מאתנו רוצה בחודשים הקרובים לקבל את המכסימום האופטימלי והמכסימלי בשביל המפלגה שלו ...

שר המשפטים י.ש. שפירא:

מכסימום מכסימלי?

שר הפנים י. בורג:

אין זה אותו הדבר המכסימלי והאופטימלי. איני

יודע מה טוב יותר.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

למה הדבר דומה? אם תאמר "אולטימטום

אולטימטיבי".

שר הפנים י. בורג:

אנחנו בכל-זאת גוף אחד שעשה הרבה דברים חשובים.
אני חושב שיש רקורד לממשלה הזאת כממשלה ולא רק רקורד של ממשלה כפדרציה של מפלגות.

למה אני אומר זאת? כי באותה מידה כמו שאני יכול לתאר לעצמי, שבקרית-ארבע היו יכולים לעשות יותר, אני באותה מידה מרוצה מכך שנעשה מה שנעשה, כי גם זה לא היה קל.

אם ההכרה שלי היא נכונה, נדמה לי שנכונה גם המסקנה שאין טעם להצביע בענין זה. מה אצביע שלא צריך לפתח שם או אצביע שכן צריך לפתח שם? בדלית ברירה, אחרי שהוויכוח כבר התקיים, אני מציע שהענין יועבר לבירור נוסף לוועדת גלילי.

השר י. גלילי:

אין זה שייך לוועדה זו.

שר הפנים י. בורג:

או לוועדה ספציפית שראש הממשלה תמנה, כדי לברר

פרטים.

השר י. גלילי:

כל ועדת גלילי תעכב.

שר הפנים י. בורג:

אני מציע לא להצביע על הנושא, אלא כל פתרון בכיוון אחר על-ידי ועדה, שראש הממשלה תרכיב, יהיה הרבה יותר אסתטי ומועיל לנושא.

ראש הממשלה ג. מאיר:

מטבעי אין אני רגילה לנהוג כך, היות ויש איזה דבר שמסיבה זו או אחרת אין רוצים להחליט עליו יש להעביר את העניין ישר לוועדה, כאשר אני יודעת שאין ועדה יכולה לעשות שום דבר בעניין זה; ויצדק השר ורהפטיג כאשר יגיד כעבור חודש: נו, מה יש?

אני מציעה איפוא שצריך להעלות עכשיו דבר פשוט: מציעים להתחיל באלפי יחידות-דיוור כדי שבכת-אחת תקום שם עיר של 10,000 או 20,000 יהודים. אני חושבת כי לו היה לנו כל הכסף הדרוש לכך ולא צריך היה לבנות בשום מקום אחר, אולי אפשר היה לדבר על-כך. איני מדבר כבר על-כך שדרושים קודם לכן גם תכנון וגם הכנות.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

ודרוש גם מלט.

ראש הממשלה ג. מאיר:

מתי נתנו לנו לבנות 10,000 יחידות-דיור במקום אחד? איפה? אשלה את עצמי, את הממשלה ואת הציבור אם נאמר היום למזכיר הממשלה ללכת למסיבת העתונאים ולהגיד שהוחלט בממשלה להעביר לוועדה הצעה, להקים בקרית-ארבע 10,000 יחידות דיור ובבת-אחת. יצחקו לנו. יגידו שזהו דבר דמגוגי, שהממשלה הזאת מכריזה לפני הבחירות על דברים שהיא יודעת שהם עורבא פרח. לא הייתי מציעה דבר כזה שנתיים לפני הבחירות. ודאי שלא אתחיל לנהוג כך שלושה חודשים לפני הבחירות.

לפי דעתי, אם דנים לגופו של ענין, הרי התכנית ששמענו אודותיה היום היא תכנית די מלבבת ודי ריאלית. האם אני צריכה להכריז הכרזות, כאשר אני יודעת שמתוך כל-מיני סיבות יחד אין כל אפשרות לקיים אותן? אני יודעת מדוע רוצים בהכרזות כאלה, אבל אני רוצה להגיד מדוע.

השר י. גלילי:

אם השר ורהפטיג עומד אמנם על הבאת הצעתו להצבעה, מציע אני הצבעה נגדית והיא להסתפק בדיון שנערך.

אני מבקש להעמיד את הצעתי להצבעה. לא הבאתי אותה כהצעה הפגנתית נגד המשך פיתוחה של קרית-ארבע, בשעה שהיא נמצאת בתהליך מזורז של פיתוח ובנייה. השאלה אינה רק שאלת בנייה, יש גם שאלת תעסוקה. ישנן בעיות חברתיות קשות.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

וישנה השאלה: מי עובד שם?

השר י. גלילי:

ישנה בעיה של עבודה עברית וישנה בעיה של עבודה

ערבית.

ראש הממשלה גילתה בנושא זה יוזמה וגייסה גם שרים אחרים לטיפול בנושא זה. לא הכל נמסר כאן. שר השיכון סיפר בהזדמנות אחרת שעומדים עכשיו בתהליך של עריכת תכנית-מיתאר מעודכנת. הוטל על שר הפיתוח לבדוק את נושא החשמל כדי להחיש סידור קו חשמל מתאים למקום. הדבר נמצא בתהליך של עשייה, ואיני רואה שום סיבה להחלטות חדשות בנדון.

אני פונה אל השר ורהפטיג בהצעה להמנע מהצגת הצעתו להצבעה, כי הוא יכול להיות משוכנע שהדבר נמצא בתהליך של עשייה. אבל אם הצעתו תעמוד להצבעה, אציע הצבעה נגדית; היינו, לומר שאנחנו מסתפקים בדיון שנערך.

שר המשטרה ש. הלל:

אני חושב שאנחנו צריכים לקבל סיכום שיחבס על מה שמסר לנו שר השיכון, היינו: (א) עד היום נמצאות בתהליך של בנייה 500 יחידות-דיוור; (ב) עד סוף 1974 תימצאנה בתהליך של בנייה עוד 250 יחידות-דיוור. אין אני רואה שום טעם לפגם שייאמר כי תכניות נוספות יוכנו על-ידי משרד השיכון. זה תפקידו וזה עניינו.

אין השר ורהפטיג יכול להגיד באמצע הדיון והעשייה שהנה הוא רוצה שיוקמו 10,000 או 20,000 יחידות-דיור. איני יודע על מה מדובר ועל איזה היקף. אפשר לזרוק מספרים לאוויר כמו בעליה לתורה, שכל אחד מגדיל את הסכום על סכום קודמו.

אני חושב שלא כדאי להשאיר את הענין כאילו לא נדון הנושא. ישנו סיכום: (א) מה שנעשה; (ב) מהי התכנית.

ראש הממשלה ג. מאיר:

"מעריב" אינו יכול לחכות.

שר המשטרה ש. הלל:

אפשר לומר מה בביצוע עד לסוף 1974 ומה הן התכניות שמשרד השיכון מכין.

שר השיכון ז. שרף:

אלף יחידות-דיור.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

לפני כשנה באו אלי נציגי המתנחלים בקרית-ארבע וביקשו שתינתן אפשרות לעולים חדשים לקבל שיכון בקרית-ארבע. אמרתי להם שאין לי ספק שוועדת השיכון שנקבעה על-ידי הממשלה לחלוקת הדירות בקרית-ארבע תיענה לפנייתם של עולים, ואני ודאי שאגיע לידי הסדר עם משרד השיכון ביחס להתחשבות על הדירות האלה. הם שאלו אותי אם הם יכולים לנהל פעולה בקשר לזה במרכזי הקליטה. אמרתי: אדרבה ואדרבה. מרכזי הקליטה פתוחים לכל.

אולם לידיעת חברי הממשלה אני רוצה לציין, שלא נמצאו מבין העולים החדשים מועמדים שרצו ללכת לקרית-ארבע. כאשר פנתה אלי ראש הממשלה וביקשה ממני לכלול בתקציב הבנייה של משרד הקליטה לשנת התקציב הנוכחית 100 יחידות דיור לעולים בקרית-ארבע, קיבלתי את דין הפנייה הזאת, וכך סוכם הדבר, והסיכום הועבר למשרד השיכון, ויש שם רק סעיף אחד האומר: והיה אם השיכונים האלה יהיו קיימים ולא יאוכלסו על-ידי עולים, ייעשו סידורים מתאימים בינינו ובין משרד השיכון, שהעולים יקבלו את הדירות האלה במקום אחר.

אני רוצה לומר לד"ר ורהפטיג, שאין אני נוגע עכשיו בצד המדיני של העניין הזה אלא בצד הממשי. אין אני חושב שאפשר לעשות קפיצות-דרך כאלה. אולי מישוו חשב כי בפברואר זה בלתי-אפשרי, ובראשית חודש אוגוסט זה נראה כאפשרי.

ראש הממשלה ג. מאיר:

החודשים שבאים עלינו הם רחבים וכוללים בתוכם

אפשרויות בלתי מוגבלות!

שר הבטחון מ. דיין:

השאלה היא: האם כל הממשלה מאוחדת ורוצה בהמשך פיתוח קרית-ארבע גם מבחינת הרחבת האוכלוסיה וגם מבחינת יצירת מקורות תעסוקה? משרד השיכון עוסק בשיכון.

שר השיכון ז. שרף:

גם בהקמת מוסדות.

שר הבטחון מ. דיין:

אבל אין הוא עוסק בבניית תעשייה ודברים דומים, כדי שתקום עיר, כי האנשים צריכים שני דברים: גם לגור שם וגם לעבוד. שנית ישנה שאלה: האם רוצים להצמיד את זה לעניין העליה?

אין אני רואה שום סיבה או אפשרות לכך לומר, שעיר חדשה כזו כמו קרית-ארבע, במידה שתרחב, צריכים להמצא עולים שירצו להתיישב בה. השאלה היא: האם ישנם בכלל מועמדים יהודים, עולים או לא עולים, הרוצים ללכת לגור בקרית-ארבע? אם אין מועמדים כאלה, אין מה לבנות דירות שם. במצוקת הדירות של היום אין טעם לבנות שם דירות, אם הן תעמודנה ריקות. אחרת הוא אם ישנם מועמדים לכך, בין אם הם עולים ובין אם הם ישראלים. אבל לצפות מהעולים שנוסף לכל, ילכו גם לפתור את בעיית ההתיישבות בשטחים, זה יהיה קצת יותר מדי לתבוע מהם. להתנות את פיתוחה של קרית-ארבע שדווקא עולים יילכו לשם, לא יהיה נכון. לכן איני מציע שנעסוק פה בענייני תעמולה כזו, אפילו פנימית.

היות ואני בעד קביעת מגמה של הממשלה לפיתוחה של קרית-ארבע, גם בהיקפה מבחינת האוכלוסיה שתהיה בה, גם מבחינת יצירת מקורות תעסוקה, וזה מבחינת האינפורמציה, האם ישנם מועמדים שיבואו לגור שם ולעבוד שם, ולא דווקא מבין העולים, הייתי מציע שתתקבל החלטה כזו, שהממשלה שצמעה את דיווח שר השיכון והיא רועמת לפניה מגמות להמשך פיתוח מזורז של קרית-ארבע, גם מבחינת האוכלוסיה וגם מבחינת יצירת מקורות תעסוקה - אם אנחנו רוצים בזאת. האם אנחנו צריכים לשחק מחבואים עם מישהו? אם איננו רוצים להרחיב את המקום, עלינו לומר זאת. אבל אם יש מגמה להרחיב את ההתפתחות, עלינו לומר זאת. משרד השיכון עוסק

בשיכון ולא ביצירת מקורות תעסוקה. עלינו לומר כי הממשלה רושמת לפניה גם את המגמה הזאת של יצירת מקורות תעסוקה, ואז תהיה זו הצגה חיובית של המצב על דעת הממשלה, שהממשלה רוצה בהרחבת קרית-ארבע מבחינת האוכלוסיה ומבחינת יצירת מקורות תעסוקה. ואם אין מגמה כזאת, עלינו להגיד שאיננו רוצים בזאת.

ראש הממשלה ג. מאיר:

מבחינת עולים, לא היה תנאי שעולים מוכרחים ללכת לשם. מצאנו דרך כדי לבנות בתוך התקציבים הקיימים עוד 100 יחידות-דיור שם. אמרנו לפלד: חבנה שם מתקציבך 100 יחידות-דיור; אם יבואו לשם עולים - אדרבה, אם לא יבואו - תעבורנה דירות אלה למשרד השיכון בשביל יהודים סתם. לא אמרנו שבנינה של קרית-ארבע תלוי בזה אם עולים ירצו ללכת לשם או לא. זה היה איזה סידור תקציבי פנימי כדי להקים שם עוד 100 יחידות-דיור; אם יבואו לשם עולים - תהיה הקמת 100 יחידות-דיור אלה על חשבון הבנייה של משרד הקליטה, ואמרנו לשר הקליטה שהוא יתחיל לבנות על חשבון תקציבו 100 יחידות-דיור אלה, ואם לא יבואו לשם עולים - יעבור הסכום המוצא לתקציב משרד השיכון בשנה הבאה. אין אלה יחידות-הדיור האחרונות שמשרד השיכון בונה.

שר התיירות מ. קול:

האם מובן שאין לחץ מצד משרד הקליטה על עולים

שיילכו לשם?

ראש הממשלה ג. מאיר:

ודאי שיש לחץ! אומרים להם: אם לא תלכו לקרית-ארבע, לא יהיה לכם שיכון בשום מקום אחר בארץ ותצטרכו לחזור לברית-המועצות!

שר המשטרה ש. הלל:

וגם יטילו עליהם שלוש שנות מאסר!

ראש הממשלה ג. מאיר:

החלטנו לומר להם: אם לא תלכו לשם, תצטרכו

לחזור לגרוזיה!

צריך להיות גם גבול לדיבורים שמדברים.

אני מקווה שאין חילוקי-דעות ביני ובין ד"ר ורהפטיג בעניין אחד. אני לא אהיה מאושרת אם יהיו בקרית-ארבע 3,000 - 5,000 או 10,000 יהודים, והתעסוקה והחיים הכלכליים יהיו שם כמו שהם היום. אני מקווה שזה לא יהיה. אבל מה שיש היום, זה לגמרי לא מלבב. יחד עם המפעלים הקטנים שהוקמו, הייתי רוצה לדעת מה שם האחוז של עבודה עברית ומה האחוז של עבודה ערבית.

שר המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

25% יהודים.

ראש הממשלה ג. מאיר:

זאת אומרת 75% ערבים. אני מתארת לי שערביי חברון מרוצים מכך, אני לא. את כל זה צריך בכל-זאת לקחת בחשבון.

שר האוצר פ. ספיר:

האם נוסף ל-234 הדירות הראשונות התחילו לבנות

עוד 276 או 376 דירות נוספות?

שר השיכון ז. שרף:

בבנייה נמצאות כיום 300 דירות פלוס 234 דירות
גמורות ונוסף ל-200 שאנחנו צריכים להפעיל אותן בזמן הקרוב. ביחד תהיינה אלה
750 דירות.

שר האוצר פ. ספיר:

מדוע צריכים היום להחליט על זה?

שר השיכון ז. שרף:

אני לא הצעתי להחליט היום על זה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

לפי דעתי כל מה שהממשלה צריכה להחליט היום הוא,
שהיא שומעה את הסקירה של שר השיכון על התקדמות הבנייה בקרית-ארבע ורשמה זאת
לפניה.

השר י. גלילי:

לדבר גם על הבנייה וגם על הפיתוח.

שר התיירות מ. קול:

אולי אפשר בכל-זאת לשמוע משהו על מקורות

הפרנסה?

ראש הממשלה ג. מאיר:

לא עכשיו. עכשיו דנים על שיכון.

שר הסעד מ. חזני:

עוד לפני זמן רב, לפני שנהב וחצי הצגנו את הדרישה שלקריית-ארבע יופנו גם עולים. אבל לא אמרנו להעמיד את איכלוסה של קריית-ארבע רק על עולים.

ראש הממשלה ג. מאיר:

מי אמר להעמיד את איכלוסה רק על עולים?

שר הסעד מ. חזני:

מלבד עולים ישנו ביקוש גדול של בני הארץ לעבור לשם. יש כאלה שיש להם דירות במקומות שונים בארץ, אבל הם רוצים להשתכן בקרית-ארבע ויש זוגות צעירים ששם יש להם אפשרות להגיע לשיכון. מבחינה זו אין כל חששות. הלוואי וההיצע יענה על הביקוש. מה שעומדים לעשות עכשיו אט נה ששר השיכון מודיע שעומדים לעשות עכשיו - יש להצטרף על-כך שזה לא נעשה לפני שנה או לפני שנה וחצי. אילו זה נעשה אז, היתה האוכלוסיה שם עכשיו גדולה יותר.

עכשיו ישנה בעיית התעסוקה. אבל התעסוקה צריכה להווצר לא על-ידי עידוד מפעלים קטנים אלא על-ידי עידוד הקמת מפעלי תעשיה גדולים. ישנן הצעות כאלה על הקמת מפעלים גדולים ומתוכננים יותר שבהם יוכלו לתת תעסוקה לכל-מיני סוגים של עובדים וגם לפועלים בלתי-מקצועיים. כיום ישנם שם רק מפעלים קטנים, ולכן התוצאה היא 75% פועלים ערביים מול 25% פועלים יהודיים. התוצאה הזאת נובעת מעוד סיבה אחת. רבים עדיין קשורים למקומות עבודתם בירושלים ואין עדיין ביקוש לעבודתם בקרית-ארבע. במידה והאיכלוס יהיה בקצב מהיר יותר ויהיו שם מפעלים גדולים יותר, ישתלבו שני הדברים אחד בשני. אני סבור שכך צריך להיות הסיכום. ישנה הרשמה. צריך לעודד את הבנייה ופיתוח מקורות-תעסוקה מיובאים.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

לא אעמוד על כך שתהיה הצבעה על הצעת. אין זו תקופה שבה אני רוצה בסתר להכניס לוויכוח את הענין הזה. אבל אני רוצה לומר מספר מלים לעצם הענין. נדמה לי שעדיין לא היתה לנו הזדמנות לשוחח על הבעיה הזאת ולגולל את האמת כולה. הבעיה היא מה בקו ירושלים-באר-שבע.

ראש הממשלה ג. מאיר:

השר ורהפטיג, באמת כל הכבוד אליך. אבל מה אתה רוצה שנעשה עכשיו מה שלא דרשת ארבע שנים שנעשה? האם אתה רוצה שניכנס עכשיו לוויכוח גדול על עניינים מדיניים ועל הכרעות מדיניות? אולי אוכל אפילו להיות אתך בענין זה. אבל כל זה יש לעשות דרך-אגב? הענין של תוספת 500 יחידות-דיור נכנס לוויכוח הזה? מה היית עושה אילו בפברואר או במרס היה שר השיכון מביא לך את הדין-וחשבון שהביא לנו היום? היית ודאי אומר: השגתי את שלי.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

לא. אבל היום לא הזמן לדבר על כך.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אבל אז לא הצגת את השאלה: מה יקרה בין חברון

ובין באר-שבע?

שר הסעד מ. חזני:

בוועדה לענייני התיישבות אני מדבר על כך עם השר

גלילי זה שנה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אבל לא הבאת על כך הצעה להחלטה לממשלה. יש לי גם כן מקומות בהם אני מדברת על כל-מיני דברים. אבל מה זה שייך לממשלה ומה זה שייך להחליט על כך דרך-אגב?

שר הסעד מ. חזני:

הגבתי בקריאת-ביניים על כך למה נזכרו בזה רק

עכשיו.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אני מדברת על כך מה מביאים עכשיו לממשלה להחלטה, והנה השר ורהפטיג אומר שלא דנו על-כך מה יהיה בין חברון ובין באר-שבע. לא דנו על כך כי לא הבאת זאת לדיון, לא הבאת לדיון שנחליט מה יהיה גורל השטח בין חברון לבין באר-שבע. האם אתה רוצה שנחליט על זה עכשיו?

שר הדתות ז. ורהפטיג:

במקום אחר הבאתי זאת.

ראש הממשלה ג. מאיר:

במקום אחר גם אני מביאה דיונים. אבל מה זה שייך לענין שאנחנו דנים עליו עכשיו? אנחנו דנים עכשיו על סדר-היום של הממשלה, ואף שר לא העמיד לדיון בממשלה את הבעיה: מה יהיה גורל השטח בין חברון ובין באר-שבע? זוהי שאלה נכבדה מאד. יש לי אפילו דעה בשאלה זו. אבל מה אעשה עם הדעה הזאת עכשיו? לא הבאתי את הענין לדיון. יש לי כל-מיני דעות על כל-מיני דברים, אבל אם איני מביאה אותם לדיון הנה, לא אוכל לטעון מדוע לא דנים עליהם פה.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

ההצעות החלקיות הן חלק מתכנית. אלא שלא היתה לנו אפשרות להביא הנה תכנית כוללת. אולם בוועדות שונות שאלתי שאלות וגם העליתי תכניות. העליתי גם תכניות על ענין בית-לחם ועל ענין חברון. אבל פה לא היתה לנו אפשרות להעלות תכנית כזו.

ראש הממשלה ג. מאיר:

מה זאת אומרת לא היתה אפשרות? האם רשמת סעיף

לסדר-היום בענין זה?

שר הדתות ז. ורהפטיג:

לא העליתי סעיף כזה כדי שלא אכשל. רציתי לבוא עם דבר שיוכל להתקבל. אין זו חכמה להביא ענין שייכשל. לו היתה לי רק מגמה פוליטית, הייתי מעלה את הענין. אבל רציתי שגם ייעשה משהו.

ראש הממשלה ג. מאיר:

מי בעד הסיכום הזה, שהממשלה רושמת לפניה את הדין-וחשבון של שר השיכון על המשך הבנייה של קרית-ארבע ועל פיתוחה של קרית-ארבע? זה כולל בדרך הטבע גם פיתוח ויצירת מקורות תעסוקה. לא נושיב שם יהודים שיחיו מהאוויר.

באשר לתכניות מפורטות על תעסוקה, אין אנחנו

יכולים להכנס אליהן היום.

שר הבטחון מ. דיין :

אני רוצה להוסיף בנוסח שיהיה ברור כי מדובר גם על יצירת מקורות תעסוקה. אולי נאמר כך: הממשלה רושמת לפניה את הדין-וחשבון שמסר שר השיכון על המגמה להמשיך הבנייה והפיתוח של קרית-ארבע.

ראש הממשלה ג. מאיר :

אבל המגמה פה אינה מספקת, כי הוא מסר גם על המשך הבנייה.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי :

נאמר כך: הממשלה רושמת לפניה את הדין-וחשבון של שר השיכון על פעולות הבנייה שנעשו ועל המגמה לפיתוח.

שר הסעד מ. חזני :

לפיתוח של מקורות התעסוקה.

שר המשפטים י. ש. שפירא :

על התעסוקה לא דיברו פה מלה.

שר הבטחון מ. דיין:

אם מקובל על הממשלה שזוהי המגמה, אפשר להוסיף
שמשורר המסחר והתעשייה מתבקש לפתח שם מקורות תעסוקה. אם רוצים לשמוע את שר
המסחר והתעשייה בעניין זה, אפשר לשמוע.

השר לקליטת העלייה נ. פלד:

את מעמידה את ההצעה להצבעה?

ראש הממשלה ג. מאיר:

כן. האם מישור מתנגד להצעה?

השר לקליטת העלייה נ. פלד:

אינני מצביע בעד הסיכום. אני נמנע.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אתה נמנע ממה? אתה נמנע מהמגמה לפיתוח?

שר המשטרה ש. הלל:

אתה מתנגד לזה ששרף מסר סקירה?

שר השיכון ז. שרף:

מותר להימנע מהצבעה, ואין צורך לנמק את

ההימנעות.

מחליטים:

(2 נמנעים):

הממשלה שמעה מפי שר השיכון דין-וחשבון על הבנייה בקרית-ארבע, ורושמת לפנייה את המגמה בדבר המשך הפיתוח של המקום.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אני רוצה להגיד לחבר חזני שבשבוע הבא ארצה לשמוע מה קרה בשטח של התנדבות בנות דתיות שאינן הולכות לצבא.

שר התיירות מ. קול:

לפי הצעתו של קול?

ראש הממשלה ג. מאיר:

אני רוצה לדעת זאת גם לעצמי. אני רוצה לדעת האם בנות אלה חופשיות מכל עול או שהן הולכות לעיירות פיתוח ולשכונות ועוסקות בהוראה ובכל מה שנחוץ. אם לא שירות צבאי, הרי לפחות איזו שהיא חובה לאומית הן צריכות למלא.

(עד כאן רשם י.מ. מכאן א.ב.)

שר הסעד מ. חזני :

אין חילוקי-דעות.

ראש הממשלה ג. מאיר :

לא סלחתי לממשלה עוד לפני עשרים שנה שלא
הגשימה חוק שעבר בכנסת, החוק של שירות לאומי.

שר הסעד מ. חזני :

לא סלחת לשרת העבודה, אני מבין.

ראש הממשלה ג. מאיר :

לא, סליחה, זה לא היה תלוי בשרת העבודה.

./.

931. ערביי ישראל - המשך הדיון

מזכיר הממשלה מ. ארנון:

היתה רק הרצאת הפתיחה. הדיון עוד לא היה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

מישהו מבקש רשות הדיבור?

שר הבריאות ו. שם-טוב:

רק שאלה. בהרצאת הפתיחה של מר טולדנו הושם דגש חזק בצורך לשתף במידה מכסימלית את ערביי ישראל בעמדות שלטון, במשרות ובתפקידים ממלכתיים, וזאת ללא-ספק מגמה חיובית ורצויה. בשירותי הבריאות אנחנו נמצאים באמת במהלך גדול של שיתוף עובדים ערביים במקצועות רפואיים ופרה-רפואיים. עכשיו נפתח קורסים מיוחדים לאחיות וכוח-עבודה פרה-רפואי באיזורים ערביים. אנחנו מנהלים עכשיו משא-ומתן למנות רופא נפתי ערבי, בפעם הראשונה במדינת ישראל.

ראש הממשלה ג. מאיר:

איפה?

שר הבריאות ו. שם-טוב:

באיזור עכו, אם המועמד שבא בחשבון מכל הטעמים כמובן יסכים (בדקנו את הנושא).

אבל אני שואל את מר טולדנו (משום שאני אינני מומחה ואינני מכיר את הנושא): האם אנחנו עושים מספיק, ואם לא - באיזו דרך אפשר לעשות, כדי להביא לתמורה במנהיגות הישוב הערבי בארץ-ישראל.

שר המשטרה ש. הלל:

למה רק הערבי?

שר הבריאות ו. שם-טוב:

לזה הרי מר טולדנו לא ישיב.

אני רואה בזה נקודת משבר. חלות תמורות רציניות מאד בישוב הערבי. המשפחה המסורתית מתפרקת קצת; סמכות החמולה וראשי החמולות הולכת ומצטמצמת. קם דור צעיר הלומד מן המתרחש בשטח זה בישוב היהודי, ואני אינני רואה ניצנים של מנהיגות ערבית צעירה, חדשה, מודרנית יותר שאנחנו מעודדים אותה ומנסים להעלותה. מה ניתן לעשות בענין זה?

שר התיירות מ. קול:

מאז שמענו כאן את ההרצאה של מר טולדנו, קיבלתי את הסקר שנערך על-ידי אלי רכס ממכון שילוח. אינני יודע אם לחברי הממשלה היתה אפשרות לקרוא את הסקר הזה. לפי דעתי הוא סקר חשוב ומרשים מאד, והוא מציב כמה בעיות חשובות בנושא זה, שאותן הצגתי אני בשעתו בממשלה וביקשתי לדון עליהן: בעיית שילוב האינטליגנציה והדור הצעיר של ערבים ודרוזים בחיי המדינה. לפי דעתי זוהי היום הבעיה המרכזית בתוך הישוב הערבי. הישוב הערבי והדרוזי איננו סובל מחוסר-עבודה. הוא גם איננו סובל מבעיות כלכליות. מצבם הכלכלי שפיר, ויש התפתחות כלכלית; יש בנייה (לא פעם בלי רשיון, ושר הפנים בוודאי יודע זאת). בעיות שונות יש, אבל מי שבא לכפרים הערביים רואה לפניו התפתחות גדולה מאד מבחינה כלכלית.

אבל יש תסכול רציני של הדור הצעיר. במידה שהוא לומד יותר ומתחנך יותר בלימודים - ולפי התחזיות של הסקר הזה תהיה התקדמות גדולה עוד יותר בשנים הבאות; בוגרי תיכון הם תוצאה של הישגי המדינה, ואחר-כך בוגרי אוניברסיטה - רבים אינם יכולים להסתדר במקצועות אולם הם לומדים באוניברסיטה. לכפריהם אין הם יכולים ואינם רוצים לחזור, והם רוצים להשתלב בענפים שונים שאותם למדו, וכמובן - לא מעטים מהם חצויים בנפשם, מכיוון שיש עליהם כל-מיני השפעות, של תחנות הרדיו של הארצות השכנות וכו'. אבל התסכול כמובן מוליד לא פעם אכזבות, והאכזבות מולידות ייאוש, והייאוש לפעמים מוליד שנאה.

לפי דעתי האתגר הראשון במעלה של המדינה היום כפי שאני רואה אותו הוא כיצד לשלב את הדור הצעיר הערבי וגם הדרוזי (דברי כולם חלים גם על הדרוזים) בחיי המשק והחברה. זה לא ענין רק של יום עבודה, זה לא ענין רק של קיום מינימלי. כל זה לא חסר להם. יותר מהם באים לאוניברסיטאות.

באוניברסיטה של חיפה יש עכשיו אחוז גבוה מאד של סטודנטים מבני המיעוטים, וטבעי הדבר, כיוון שהם באים מהצפון וזה קל להם יותר; היה להם יותר קשה לבוא לירושלים, שבה היו צריכים למצוא דירה ולחיות ולהתפרנס, ולא כל המשפחות יכלו להרשות לעצמן דבר זה. עכשיו יש אוניברסיטה בחיפה שפתחה את שעריה, ואחוז בני המיעוטים בה גבוה. נדמה לי ש-10% מכל תלמידי אוניברסיטת חיפה הם מבני המיעוטים, ויש גם תלמידים בתל-אביב, ועכשיו יש כאלה שרוצים ללכת גם לנגב ולבר-אילן, אפילו מבני הבידואים. וכמובן יש גם באוניברסיטה בירושלים.

זוהי איפוא השאלה הגדולה של מדינת ישראל: המנהיגות הזאת שגדלה כאן, קודם כילדים בבית-ספר עממי ואחר-כך תיכון, כשהמדינה נתנה להם הכל, ואחר-כך באוניברסיטה - השאלה עומדת לפניהם עכשיו היא: מה הלאה? האם יש להם אפשרויות?

פעם דיברתי עם חברים בהסתדרות, ואמרתי: ההסתדרות יכולה בעניין זה למלא תפקיד עצום. כי כאן לא מדובר רק במשרות בממשלה, גם לא במשרות חשובות מאד. אני מדבר על מפעלים. מדובר גם ביצירת מגע אנושי, קשרים אנושיים, בנין גשרים. המשק ההסתדרותי מסועף מאד. גם המשק הפרטי כמובן. והשאלה היא האם המחלקה הערבית שבהסתדרות תורמת, ומה היא תרומתה לנושא זה של שילוב חברתי ויצירת מגעים חברתיים. מבחינה זו עכו היתה צריכה להיות אתגר בשביל כולנו, אך לצערי היא אתגר שלילי. אם אנחנו רוצים, כמו שאמרו, דוגמה - היינו צריכים לעשות כל מאמץ כדי שבעכו תהיה מציאות שונה מזו הקיימת.

אני שמח שראש הממשלה נרתמה עכשיו לעניין זה, וביקשה שתהיה ועדת שרים שתטפל בנושא. אני מניח שלא רק מצדו הכלכלי, אלא יש גם בעיות של אוכלוסיה שלנו, יהודית; האם אפשר לגשר ביניהם, כיצד לקיים דו-קיום.

אחרי 25 שנה לקיום המדינה השתנה הרבה. פעם היה ממשל צבאי, עכשיו השתנה הרבה מאד, והשתנה לטובה. כי המדינה באמת נתנה הרבה, ונתנה הרבה אפשרויות. אבל אני רואה את הבעיה המרכזית: כיצד אנחנו צריכים

לתכנן את הדברים. גם משרדי הממשלה, אבל תפקידנו הוא לנסות להחדיר גם לענפי המשק ולעמדות ציבור, כי אני חוזר ומדגיש שזה לא רק ענין של מנגנון ממשלתי. אני רוצה ליצור את המגע האנושי בכל התחומים הללו. מאז גמר מלחמת ששת הימים יש רבים מהם המושפעים כמובן גם מהשטחים, ובכלל - נוצרו בעיות חדשות בשטח זה. האם מדינת ישראל תתן להם את ההרגשה (ואני מדבר על האינטליגנציה שביניהם, זו שצמחה בזכותה של מדינת ישראל, על המשכילים שבהם) שזאת מדינתם, שהם יכולים להשתלב בתוכה, שהם יכולים לגדול בתוכה, שיש להם עתיד, שמה שהם לומדים הוא בר-סיכוי בשבילם בעתיד? גם מבחינה ציבורית הסברתית עלינו לעשות כולנו - כל המפלגות, כל הגורמים - כדי להפיל מחיצות, כי אני מדבר גם על היהודים, איך הם מסתכלים בערבים. האם יש סיכוי שנוכל להתגבר על החשדנות, על ההסתייגות ועל הקרירות שבתוכנו פנימה?

אני רואה בזה אתגר עצום של המדינה. כי אם אנו מדברים הרבה מאוד על העתיד - העתיד הזה הוא ראשית-כל אצלנו וראשית-כל אצל אלה שגדלו בתוכנו. האם כוח המשיכה שלהם יהיה מחוצה לנו, או שאחרים יקנאו בהם: הנה, תראו איך צעירים מתקדמים כאן בישראל ויכולים לבנות כאן את עצמם ואת עתידם, תוך היותם אזרחים נאמנים למדינה וגם תוך היותם ערבים לאומיים, ערבים בני תרבות ערבית שאיש איננו רוצה לא בהתבוללותם ולא בנישואי תערובת?

אני מוכרח לומר שהיו לי כמה מיפגשים, והיה לי תענוג לשמוע את הציבור הזה. למשל, פעם הייתי ערב שלם בבקעה-אל-גארבייה; 150 צעירים, ביניהם בוגרי אוניברסיטה וגם בוגרי תיכון. הכל התנהל בעברית צחה ושוטפת, כשהם בוגרי בתי-ספר שלנו. וכך גם בעוד מקומות שבהם הייתי וראיתי את הציבור הזה. אני חושב שיש תקווה, אבל הדבר מחייב מאמצים גדולים מאוד, לא רק מצד המנגנון.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אולי יש לך הצעות?

שר התיירות מ. קול:

אנחנו צריכים לעבד תכנית. אלו הן הצעותי: לעבד תכנית כיצד להפעיל השפעה על מפעלים פרטיים, מפעלים ציבוריים ומפעלים הסתדרותיים, לשלב בהם ערבים במקצועות אלה שאותם צעירים למדו. כמובן שלא נשלב אותם במקומות בהם יש עניינים בטחוניים, אבל נשלב אותם וניתן להם הרגשה של עמדה, הרגשה של יוקרה, ולא של שוטפי כלים ועושים עבודות נחותות-דרגה, כדי שיראו סיכוי ותקווה לעצמם. זה לא עניין של קפיצת הדרך. אבל לפי דעתי זהו דבר עצום. אני רואה בזה דבר עצום, ואני חושב שאנחנו צריכים להיות מוכנים להקציב לכך גם משאבים, גם מצד המשרדים, אבל אני מדגיש: לא רק המשרדים. קיימת גם בעיית ההסברה ובעיית החינוך של האוכלוסיה היהודית כלפי הציבור הערבי הזה שאנחנו רוצים, חייבים ונצטרך לחיות אתו ביחד.

לכן אני אומר לראש הממשלה ולחברי השרים: אני ממליץ לקרוא את הסקר הזה, ואני ממליץ מאד שנראה לנגד עינינו היכן טמון האתגר המרכזי בתקופה הזאת.

ראש הממשלה ג. מאיר:

נניח שיש הסכמה כללית. אבל הצעות?

שר המשטרה ש. הלל:

לקרוא את הסקר, שמעת.

שר התיירות מ. קול:

אמרתי מה הן ההצעות. אמרתי שאני מציע שנלך
ונדבר על מיכסות, אפילו מיכסות של קליטה; נדבר עם מפעלים, מפעלים פרטיים,
מפעלים הסתדרותיים, מפעלים ממשלתיים, כדי לקלוט צעירים כאלה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

כמה ערבים יש במשרד התיירות?

שר התיירות מ. קול:

במשרד התיירות יש ערבים. אינני יודע כמה.
שלחתי פעם סגן מנהל לשכה לרומא. הוא עכשיו בחיפה. יש גם דרוזים, ואני מנסה
לשלב אותם גם במפעלי התיירות, לא רק במשרד. הצעתי להם אפילו קורס מיוחד...

שר התחבורה ושר התקשורת ש. פרס:

למלצרים.

שר התיירות מ. קול:

לא רק למלצרים. גם פקידים של בתי-מלון. מלצרים יש להם בעצמם; אינני צריך להביא. אינני מדבר על אלה. אני מדבר על החלק המשכיל שביניהם. ראיתי איך הם מנוצלים. אני נפגש עם עובדים, ואני נפגש עם עובדים של בתי-מלון ערביים, ורואה איך הערבים מנצלים את הערבים האלה, ממש חרפה. אין לתאר זאת: 12 שעות עבודה, משכורת ירודה, הכל מכיוון שהם באים מהשטחים וצריכים להשיג בכל פעם את ה-"PERMIT", והם מנצלים את הזכות הזאת להשיג בשבילם את ה-"PERMIT" כדי להוריד את רמת-חיהם. אבל אני מדבר על מפעלים בכל השטחים, בעיקר כדי שאלה שלומדים ידעו שיש להם בשביל מה ללמוד. יש כמובן גם בעיות טבעיות, כמו שמדגיש הסקר. הם אינם יכולים לתמיד להתחרות בילדים שלנו מבחינת רמה. חלקם (אולי רובם) כשהם באים לאוניברסיטאות שלנו חסר להם ידע מספיק של השפה העברית; זה מודגש מאד. וגם שפות אחרות. יש להם איפוא מינוסים, והם מרוכזים לא פעם במחלקה הערבית או במזרחנות - וזה מה שדווקא אינם רוצים. הם רוצים דווקא ללכת למקצועות בהם הם נכשלים: מקצועות ריאליים, פיסיקה, כימיה והמקצועות של הטכנולוגיה וכו'. לכן, בסופו של דבר רבים מהם מורים, והם נקלטים בבתי-הספר התיכוניים שלנו כמורים.

טוב שאנחנו דנים זו הפעם הראשונה על הנושא

הזה...

ראש הממשלה ג. מאיר:

לא הפעם הראשונה.

שר התיירות מ. קול:

הפעם הראשונה בממשלה. אבל השתדלתי קצת ללמוד. טוב שהגענו לדיון הזה. אני חושב שהוא אחד הדיונים החשובים שאנחנו חייבים בו; זהו חשבון-נפש של כל אחד, של הממשלה ביחד, ועוד יותר - של הציבור שלנו.

היועץ של ראש הממשלה צריך לשבת אולי עם ועדה שתאם ותעבד תכנית כיצד לנסות לקלוט ולשלב את האינטליגנציה הערבית והדרוזית בתוך המפעלים ובחיי החברה והכלכלה, לנסות להפיל מחיצות, כי המחיצות הן גם מצדנו, לא רק מצדם. וזהו אתגר גדול של המדינה, לדעתי. זה לא עניין של חודשים אלא זה עניין לקראת השנים הקרובות.

שר העבודה י. אלמוגי:

אני מודה שעד לפני חודשים הייתי מודע לבעיית הערבים כמו כל אזרח וכמו חלק מחברי הממשלה (לא כמו שר התיירות). אולם, בחודשים האחרונים, בתוקף התפקיד החדש שאני עומד לקבל, אולצתי להיכנס לסוגיה זו שהיא חדשה אבל לא לגמרי חדשה בשבילי.

שר המשפטים י. ש. שפירא:

מה פירוש "אתה עומד לקבל"? אתה רוצה לקבל.

שר הפנים י. בורג:

זה לפי האימרה שכבר הזכרתי: יש כאלה שהולכים להיבחר, ויש כאלה שעומדים להיבחר.

שר העבודה י. אלמוגי:

בשנות חיי בחיפה לא הייתי בחוג הזה, היהודי-הערביסטי. אינני יודע ערבית, ואינני אוהב להתפזר על פני שטחים שאינני חי אותם. אבל מה שהתברר לי בראש וראשונה הוא ש-50% מערביי ישראל חיים בצפון, למעשה יותר מ-50%. ויש תנועה. מתחילה מעין ארוזיה, והתנועה היא טבעית: מהכפר אל העיר. עכו, שהיא שכנה קרובה מאד לחיפה, עלולה להיות ערבית תוך כמה שנים.

בארבע השנים האחרונות כמעט והוכפל מספר הערבים

בחיפה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

כמה הם עכשיו?

שר העבודה י. אלמוגי:

25 עד 30 אלף נפש. וחיפה לא היתה מוכנה לקלוט אותם. הקליטה בחלקה היא רעה, בארבע השנים האחרונות. תנאי המגורים איומים, בחלקם.

מר ש. טולדנו:

בחלק.

שר העבודה י. אלמוגי :

אמרתי : בחלקם. הכנסיות עושות שמות בבתי-הספר שלהם, באשר הן אנטי-ציוניות, אנטי-ישראליות - בחלקן. באוניברסיטה יש 10% ערבים, קשורים עם השמאל.

השר לקליטת העליה נ. פלד :

השמאל הלא-מפ"מי.

שר העבודה י. אלמוגי :

השמאל הלא-מפ"מי. כל ירחיב השר פלד את הדיבור על העניין הזה. באחד הימים נדבר על האוניברסיטה בחיפה, ונדבר על העניין הזה. אני מדבר על השמאל הלא-ציוני, שחלק ממפ"ם אנשי המערך נתנו לו את ידם. (שכחנו שיש גם חלק של מפ"ם שהוא מחוץ למערך), וספירו ליכד אותו.

השר לקליטת העליה נ. פלד :

ספירו איננו מפ"ם.

שר העבודה י. אלמוגי :

אלה מהווים את עיקר השמאל. הם למדו מן הג'ינג'י בצרפת, וחשבו שכאן יעשו פריז חדשה של קשר בין הפועלים ובין האינטליגנציה. יש שם ארבעה סוגים (ואני מדבר על הערבים): יש השמאל כשלעצמו (וזה באוניברסיטה, כשלא צריך ללמוד; בטכניון צריך ללמוד; באוניברסיטה לא, על כל פנים פחות מאשר בטכניון). אחר-כך באים דרום-אמריקאים שההורים שלהם לא נתנו להם לעשות מהפכה לקאסטרו שם, ולכן הם באו להכניס את קאסטרו כאן. כסף יש עד מעל לראש, ממרכז הקליטה; דירות יש, ולא צריך להילחם לשיכון זוגות צעירים. מדריכים יש; "פאלאברה" - דברת עד מעל לראש. אלה הם איפוא שני סוגים.

הסוג השלישי הם הערבים. הסוג הרביעי - חיפה בכל-זאת היא עיר פועלים. הודות לארבעת האלמנטים הללו קם העניין הזה, ואינני מדבר עכשיו על השמאל והאחרים, אלא על הערבים. מדובר ב-400 עד 500 ערבים באוניברסיטה, ממיטב האינטליגנציה, יודעי עברית. אדוני שר התיירות, הם נקלטים באוניברסיטה מבחינת העברית טוב יותר מאשר העולים החדשים היהודים. הם יודעי עברית. ואלה חוזרים בשבתות לכפריהם, במחוז ששם 50% ומעלה הם בני הישוב הערבי.

לכן אני רואה בזה כמה סכנות. הסכנה הראשונה היא שהפסקנו לייחד את הגליל. בזה אני רואה סכנה חמורה. ואנחנו חייבים להמשיך ולייחד את הגליל.

הדבר השני: אנחנו חייבים מצד אחד לחנך אותם ולתת השכלה לאינטליגנציה. אין לנו עצה אחרת. לא נעשה נומרוס-קלאוזוס לערבים, לא מבחינת בתי-הספר (גם אילו רצינו זה לא היה עוזר, אבל אנחנו גם לא צריכים לרצות; למה נרצה?). אבל אנחנו חייבים לראות לאן פנינו מועדות מבחינת התעסוקה.

הדבר השלישי: לי יש רושם (ושוב, בכוונה אמרתי שלא נמנית עם הערכיסטים-היהודים, ומר טולדנו יודע זאת; אמנם הייתי מוזמן...)

שר המשטרה ש. הלל:

אתה אחד היחידים.

שר העבודה י. אלמוגי:

אני באמת אחד המעטים שלא נגררתי אחרי זה. אבל, רבוננו-של-עולם, הגיעה השעה לתת עצמאות לערבים מבחינה זו, מבחינת העסקנות. להעלות כוחות ערביים שיפעלו בכוחות עצמם. כי רוב הצרות והמריבות שיש שם - הן תוצרת יהודית ולא ערבית. ולא עלה בידינו עד עתה להעלות שכבה ידידותית לנו. כי השכבה הזאת שיודעת מה שהיא רוצה היא אנטי-ישראלית, אנטי-יהודית. כי אנחנו - בצדק או שלא בצדק, בוודאי בצדק - לפני כל מערכת בחירות אנחנו רוצים רודפי קולות, ולפי שעה יש סתירה מוחלטת בין אלה שיודעים למשוך קולות לבין האינטליגנציה; סתירה טראגית, שעדיין קיימת.

לכן, מהזמן הקצר שהתחלתי לעסוק בזה, הגענו למסקנות שאנחנו חייבים במדיניותנו ללכת בשנים או בשלושה קווים מקבילים: הקו הראשון שאנחנו חייבים ללכת בו הוא לעשות משהו בכל הקשור לייחוד הגליל, עכו וכו'. כאן אני רואה סכנות חמורות ביותר. אם לא נדע לשמור על הגליל שלנו - נהפוך אותו תוך 10 או 15 שנה לבעל רוב ערבי, רוב מכריע (גם עכשיו יש שם רוב ערבי, אבל תוך 10 שנים מי יודע מה יהיה שם; לא נוכל להחזיק בו).

אשר לערבים: צריך לטפח עצמאות של עסקנות, עצמאות של הנהגה פנימית, ואני אומר: גם במחיר של איבוד קולות במקום זה או אחר.

אתן דוגמה למה אני מתכוון. אני חושב שבמועצת העיריה בחיפה חשוב שיהיה ערבי. אילו היינו הולכים ומעודדים רשימה נפרדת - ייתכן שהיינו זוכים באלף קולות נוספים, בהפרש של אלף קולות. אני חושב שאסור

לנו לעשות זאת. אני כחבר מפלגה החלטתי ללכת למפלגה: נלך ברשימה שלנו. ואני חושב שהאיש הזה שצריך להיות, צריך להיות איש לא שמושך קולות ויודע לקשור קשרים או לתפור תפרים, אלא אישיות, אישיות שתוך 4-5 שנים תהיה האישיות בהא-הידיעה בין הערבים.

שר התחבורה ושר התקשורת ש. פרס:

לא מוכרחה להיות סתירה בין השנים.

שר העבודה י. אלמוגי:

אבל בוודאי שתתכן סתירה. ולא רק אצל הערבים; גם אצל הדרוזים.

אנחנו מוכרחים להחזיר בנו את ההכרה (ואני חייב לומר זאת, דווקא אני, כשאני צריך לדבר על העולים האקדמאים, אבל אין עצה אחרת) שאיננו יכולים לשאת בחוסר-העבודה של המשכילים הערביים. ואחרון-אחרון: אנחנו חייבים להשקיע מאמצים, גם מחשבתיים וגם כספיים גדולים יותר בפתרון בעיות אלו.

זו הפעם הראשונה שאני משתתף בוויכוח הזה, ובשביל הפעם הראשונה אני חושב שאמרתי מספיק.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

אני רוצה לתרום לוויכוח הזה רק כמה הערות בקשר עם העבודה שהיא במסגרת המשרד שלי. במשרד שלי אני עוסק בענייני ערבים ודרוזים, כמובן, מתוך שיתוף פעולה מלא עם מר טולדנו. ויש לי בעיה אחת או שתיים שאביא לבירור.

אינני חושב ששינוי הערכים בחברה הערבית הוא כל-כך גדול כמו שחושבים, שהמשפחה כבר התפוררה, החמולה איננה פועלת, העסקנים הוותיקים אין להם ערך, והשאלה עכשיו היא של צעירים. נדמה לי שיש פרובלמה קשה של הצעירים, של האינטליגנציה, אבל נדמה לי שהאוכלוסיה הערבית ברובה הגדול היא עדיין באותו מבנה קודם. שינויים לא הולכים כל-כך מהר. יש בעיה של מאות או אלפי צעירים, אבל עדיין אותה האוכלוסיה הערבית כולה קיימת.

בשטח שאני עוסק בו, שטח הדת אצל הערבים, נדמה לי שעשינו משהו, ונדמה לי שאפשר לעשות יותר כדי להפנות חלק (זה כמובן לא פותר את הבעיה כולה) מהמאמצים הגדולים לאפיק מסויים.

במחלקה הערבית במשרדי רוב העובדים הם ערבים; במחלקה הדרוזית - רובם דרוזים. אני משתדל להכניס עד כמה שאפשר יותר ערבים למחלקות אלו. יש לנו עדיין אפשרות להרחיב את מספר בתי-הדין השרעיים, וקצת אף הרחבנו, ואני חושב להרחיב עוד. אבל אנחנו נתקלים בבעיה שמבחינה מסויימת היא בעיה פוליטית. עד היום בנויים בתי-הדין השרעיים על-ידי-כך שיש בתי-דין אזוריים המהווים את בית-הדין לערעורים בהרכב מלא (פרט לאותו קאדי שפסק). יש עלי לחץ, ואני חושב שהוא מוצדק, להקים בית-דין קאדי גבוה, קבוע לערעורים. עד היום קצת נרתענו מכך, כי אנחנו יודעים שבית-דין גבוה כזה יוכל להפוך לאט-לאט לכתובת מרכזית לערביי הארץ. יש עדיין דרך-ארץ גדול בין הערבים לקאדים, ואם יהיה בית-דין מרכזי לערעורים לכל הארץ הוא ייהפך למין מרכזי בשביל הערבים, לא לבוגרי האוניברסיטה אבל עבור כלל הערבים.

לכן אמרתי שצריך לדעת מי יעמוד בראש בית-הדין הזה לערעורים. אם בראשו יעמוד קאדי שהוא בעל אמביציות פוליטיות - הוא יכול להפוך זאת לכתובת חשובה. יש לנו היום מועמד אחד או שנים שאין להם כוונות פוליטיות כאלה, ואני מתכנן מינוי קאדי כזה לא כראש כי אם כמרכז. ובבית-הדין לערעורים לא יהיו שלושה קאדים אלא אחד, מרכז, שישב ביחד עם הקאדים מבתי-הדין האזוריים. והיות ואין לו אמביציות פוליטיות - ייתכן שהעבודה תיעשה מבלי

שתי הפך לכתובת פוליטית.

בעיה שניה שהיא בשבילנו חשובה וכאובה מאד: אין לנו עתודה לקאדים, אנשים בעלי רמה. עד היום לקחנו אותם מבין אלה שהיו מוכנים לפני-כן, שלמדו באל-אזהר או שימשו קאדים במקום אחר. היתה כוונה פעם לקחת אחד מיהודה ושומרון, היחידי שהיה מוכן ללכת, אבל הוא נפטר. לכן ניסינו פעם לחדש את האחמדיה בעכו, לקחת עשרה צעירים ערביים שרוצים ללמוד להיות משרתים-בקודש, ולרכוז באחמדיה (פעם היתה כבר אחמדיה), אבל הדבר לא הצליח. לכן חילקנו את הצעירים הללו בין הקאדים הקיימים שילמדו אצלם. מביניהם יש אחד-כך עתודה שתשמש מזכירים של בתי-הדין השרעיים, ואולי אחד-כך קאדים. עכשיו יש לחץ מהקאדי בעכו שרוצה שנחדש זאת. בדרך-כלל משרד הדתות איננו יוזם דברים כאלה, גם לא אצל יהודים, אלא אנחנו רק עוזרים להם. כאן כאילו נהיה אנחנו היוזמים, אבל במידה מסוימת אין מי שירים את המשא הזה אלא אם כן אנחנו ניתן לכך עזרה גדולה; ואני חושב שצריך לעשות זאת עם מספר קטן של תלמידים, כי הפתרון האלטרנטיבי הוא שאנחנו ניתן סטיפנדיות לצעירים שיוכלו ללמוד בחברון (לראש העיר בחברון יש אסכולה בעניין זה), ולמה לנו שילמדו שם ויספקו מי יודע איזה יחס למדינת ישראל? אף על פי שאין שום ערובה שגם בעכו ילמדו אחרת. בכל-אופן, טוב יותר שנעשה זאת כאן.

בעיה שלישית חשובה בשבילנו היא שיש משרתים-בקודש במסגדים שונים, ונוסף מספר גדול של משגשים-בקודש בתקופת המדינה, כ-170 אימאמים ומואזינים, העובדים חלקית ומקבלים כל השנים את שכרם ממשרד הדתות אבל אין להם סטאטוס. הבעיה קיימת גם אצל היהודים; יש כ-200 רבנים ביישובי עולים המקבלים את ההקצבה החודשית באמצעות משרד הדתות והמועצות המקומיות אבל אין להם סטאטוס, ויש לחץ לתת להם סטאטוס של עובדי מדינה, אחרי שהם עובדים כבר כעשרים שנה. היתה לנו ועדה באמצעות משרד המשפטים ומשרד האוצר, אבל הרוב התנגדו לתת להם סטאטוס של עובדי מדינה, ובינתיים אנחנו מתלבטים בסכומים שהם מקבלים, שאינם מספיקים. השנה הכפלנו את הסכום, ובשנה הבאה תהיה עוד העלאה, אבל השכר עדיין רחוק מלהיות הוגן. התירוץ שלנו הוא שזוהי רק עבודה חלקית

אצלם; יש להם גם משק. אבל בכל-זאת, אילו יכולנו לפתור את הבעיה הזאת - זה היה נותן לנו דחיפה גדולה.

כדי לפתור את בעיית העתודה לקאדים ומנהיגים דתיים ניסינו פעם לשלב בענין גם את משרד החינוך באמצעות החינוך התיכון והחינוך התיכון הדתי, ולא הצלחנו. אבל נדמה לי שצריך לפתור את הבעיה הזאת ולאפשר את העתודה.

והערה אחת בענין הדרוזים. המדיניות של משרד הדתות היא להפריד לחלוטין את הגישה לבעיה הדרוזית מן הבעיה המוסלמית. חילקנו את המחלקות, ויש מחלקה נפרדת שעוסקת בדרוזים. אצל הדרוזים המצב חמור יותר. כי אם אצל המוסלמים אינני חושב שיש התקדמות גדולה של האינטליגנציה של הצעירים - אצל הדרוזים היא חלשה עוד יותר, עם כל הידיעה שלדרוזים יש יותר אפשרויות ללמוד באוניברסיטאות. אבל שלטון הזקנים אצלם חזק יותר. משום-כך אנחנו סובלים גם בענין בתי-הדין הדרוזיים. נתנו להם סטאטוס של עדה, בנינו להם בית-דין, בית-דין אזורי, רשות עליונה רוחנית ובית-דין לערעורים, ויש לנו הבעיה הזאת שכשיש לנו משרות פנויות לקאדים - יש עלינו לחץ של אנשים שהם בהחלט לא ראויים, לחץ של מושכי קולות בבחירות, שערב בחירות מתחילים להתרוצץ כדי למנות את האדם הבלתי-מתאים, זה שיש לו כתפיים של משפחה, ועל-ידי-כך מרגיזים כמובן את קבוצת הצעירים הרואה את הנצחת השלטון כלא-הוגן. שוב, אילו היתה לנו התאמה בין המפלגות היהודיות, שלא תהיה התרוצצות לקבל קולות (ומה גם שלפעמים זהו הישג מדומה בלבד) - היינו צריכים לעשות זאת. עלינו להזהר מכך, אבל אינני רוצה להיכנס לפרטים.

והערה אחרונה, ובזה אסיים: יש לנו בעיה רצינית של אותם הערבים בירושלים המזרחית, אותם 65 אלף ערבים שנוספו לנו ושהוסיפו לנו גם בעיה בשטח הדת. ניסינו לקשור קשרים עם הקאדים שבירושלים המזרחית. בתחילה היו לנו קשרים ויחסים די טובים, לפני שגורש אל-סיאח. היה לנו גם קשר אישי, כי הוא היה החזק שביניהם ואפשר היה לנהל אתו שיחות.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

והוא כידוע "אוהב ישראל מובהק".

שר הדתות ז. ורהפטיג:

הוא היה שונא ישראל, אבל לא אמרתי שאיננו דנים עם שונאי ישראל. על-כל-פנים, הוא ערבי מובהק. אבל כשהמשכנו את השיחות - הצעותיהם היו...

שר המשטרה ש. הלל:

הדוגמה של סיאח מכניסה אצלי ספק רציני. הוא היה אחד הגורמים שהסית והדיח מלכתחילה, ואינני יודע מדוע התפעלת ממנו.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

אבל הוא ערבי שאפשר היה להידבר אתו ולהבהיר מה הם חילוקי-הדעות. הוא לא חי מפי מה ששמע ממישהו אחר, שמישהו אחר הכתיב לו.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אבל הוא איננו, ומספיק מי שישנו.

שר המשטרה ש. הלל:

אם השר ורהפטיג רוצה - אפשר להחזיר אותו.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

עם מוחתסב ניהלנו שיחות. ואם אפשר היה לנהל אתו שיחות גם בשטח הדת רק על סמך אמנת האג - חשגנו הישג שהפסיקו להוציא ניירות עם הכותרת של "הממלכה ההאשמית". כשראו שמדינת-ישראל לא מכירה בפסקי-דין ורישומים שלהם - צריך היה למצוא פתרון, והפתרון נמצא בכך שהטלנו על הקאדי ביפו לטפל בענייני המוסלמים במזרח ירושלים. (אגב, אחד המומחים מצא שלפני שבועים שנה בכלל ירושלים היתה שייכת לקאדי ביפו). הוא מינה ארבעה רושמי נישואין במזרח ירושלים (מקודם הם היו באבו-גוש), כדי שהציבור לא יסבול. במשך השנה נפתחו גם כמה תיקים. הסכסוכים גם הם הולכים אליו. כשרוצים בגושפנקא של האפשרות של הוצאה לפועל, בכל-זאת נדמה לי שצריך היה לנהל שיחות עם הקאדי אל קודת שלהם, מוחתסב. הקושי הוא שהקאדי אל קודת. הקאדי הראשי שלהם, סבור שהוא גם הקאדי של יהודה ושומרון, ורוצה להמשיך בזה.

בכל-זאת הייתי רוצה שאפשר יהיה להמשיך בסידור הזה. אבל היתה פעם החלטת ממשלה שלא ננהל שיחות מסוג זה בכל משרד בנפרד, וחדלנו מניהול השיחות הללו, עד שיתברר על-ידי גורמים אחרים בממשלה המנהלים את השיחות ויוחלט לחדשן. עד היום לא באו אלי בהצעת חידוש. אבל אילו היתה הצעה מצד הממשלה לחדש את השיחות - נדמה לי שאפשר היה להגיע להסדר למעשה, לא הסדר מדיני, ואולי אפשר היה על-ידי-כך לקרב לבבות.

והערה אחת בקשר לערבים הנוצרים. זוהי פרשה אחרת לגמרי, כמובן. כי עם הנוצרים יש לנו קשרים, הכנסיות הנוצריות מתנהלות בעיקר מן החוץ, לא על-ידי תושבי הארץ. הכנסיות המקומיות מתנהלות על-ידי הכנסיות הנוצריות הגדולות בעולם, אף-על-פי שקיימת קצת נטיה מצד הכנסיות הגדולות הללו (ויש אצלנו כשלושים סקטות נוצריות ויותר) לאפשר לאט-לאט לגורם הערבי המקומי לשחק משחק גדול יותר. אפלטון שעוזב למשל - במקומו יתמנה ערבי להיות הבישוף האנגליקני. והוא איננו ידידותי כמו שהיה אפלטון למדינת-ישראל. ייתכן שזה יקרה פה ושם גם במקומות אחרים. הנוצרים משתדלים לרכוש אנשים. בין יהודים אין להם הרבה מה לעשות. בכל-זאת, אותם 80 אלף נוצרים במדינת-ישראל פלוס השטחים הם ערבים. אבל שם אין בעיה ערבית, פרט לבעיה של בתי-הספר הנוצריים ששם רוב התלמידים הם ערבים ושם לא מלמדים אותם אהבת ישראל.

אלו הן בדרך-כלל הפרובלמות שהמשרד שלי נתקל בהן. בימים אלה אנחנו מפרסמים דוח"ות לשנת הכ"ה, ואמציא לכם אותם. פרסום אחד מתוך השלושה המצאתי לכנסת, על הדרוזים. אבל אנחנו מוציאים פרסומים גם על המוסלמים, וידיעון גם בשביל המוסלמים והדרוזים. זהו אולי הידיעון היחידי במזרח-התיכון שמפרסם פסקי-דין של בתי-הדין השרעיים, מוסלמים ודרוזים, והוא נפוץ הרבה ומגיע לכל האוניברסיטאות ומוסדות המחקר המוסלמים בארצות-ערב (שמקבלים אותו כמובן לא ישירות דרך מדינת-ישראל, אבל מקבלים אותו).

השר לקליטת העליה נ. פלד:

אני רוצה להעיר שלוש הערות.

לי נראה שהבעיה המרכזית שאנחנו עומדים בפניה בקשר לאוכלוסיה הערבית בארץ היא שתוך כדי קידום רמתה, גם הכלכלית וגם ההשכלתית, אנחנו עדים - דווקא בעקבות מלחמת ששת הימים וכל מה שקרה - להחרפת

התסכול הלאומי של האוכלוסיה הזאת. והפתרון לבעיה המהותית הזאת תלוי בגורמים רבים, גם בהתפתחות הכוללת של המצב באיזור והיחסים בין ישראל לבין מדינות-ערב. אבל יחד עם זה, ברור לי שאם קביעת העובדה הזאת נכונה - הרי שאנחנו מצווים לעשות ככל האפשר כדי לפחות להקטין, אם לא לבטל, את התסכול הזה ולהביא לידי מירב שיתוף-הפעולה שאפשר להגיע אליו בין האוכלוסיה הערבית לבין המדינה והחברה הישראלית.

הדרכים לכך הן: (א) לאפשר לאינטליגנציה הערבית הצעירה המתפתחת לראות בתוך מדינת-ישראל סיכוי של התקדמות והתפתחות אישית וגם לאומית; (ב) גם בשטח התעסוקה הכללית לפתוח לאוכלוסיה הערבית אפיק של פיתוח כלכלי בשטחים שלהם, כדי שהם - על-כל-פנים לפחות בחלק - לא יהיו בבחינת (גם אם אגוזים אם אומר זאת) חוטבי עצים ושואבי מים בתוך המשק הישראלי; כלומר, שימלאו במשק הישראלי אותם התפקידים שהפועל היהודי תוך כדי התקדמותו נוטש אותם ועולה לרמות גבוהות יותר. אני יודע שגם הדבר הראשון הוא קשה, כי - כמו שאמר בצדק השר אלמוגי - יש לנו בעיה של תעסוקה לאקדמאים, ושלנו שגדלים, ויש בעיה של תעסוקה לעולים. אבל יחד עם זאת, בתוך כל הפרובלמטיקה הזאת, אנחנו חייבים לקבוע מדיניות של שיבוץ אינטליגנציה ערבית בעמדות, וגם בעמדות חשובות. אני יודע ששר המשפטים חושב כל הזמן במושגים של קידום ערבים במערכת השיפוטית שלנו. אותו דבר לגבי המינהל הציבורי. ונדמה לי שאין לנו מנוס מלקבוע בענין זה מדיניות, וללכת בה.

שנית, יש שאלה של תיעוש של הישובים הכפריים, יצירת מפעלים - אם ערבים, אם יהודים-ערבים משותפים - כדי שתימצא תעסוקה מירבית. המצב הזה, שחלק גדול, על-כל-פנים חלק ניכר (אולי מר טולדנו יכול לומר לנו כמה במדויק) עובדים במרחקים גדולים מהכפרים שלהם ומהבתים שלהם במשך תקופות ארוכות, יוצר בהמשך הזמן את התהליך הזה שעליו דיבר השר אלמוגי: הוא מחזק את המגמה של האורבניזציה ומעמיד את הבעיה של נטישת מקומות מגוריהם ורצון להקים מגורים באזורים אחרים, והדבר הזה כרוך בכמה וכמה קשיים ובכמה וכמה סכנות. ולכן צריך ללכת בקו זה של פיתוח האפשרויות התעסוקתיות, יותר מודרניות

ויותר מתקדמות, בתוך הישובים הערביים.

דבר שלישי נוגע למגמה המדינית. אני רוצה לומר לשר אלמוגי, אם הוא הזכיר את פרשת חיפה, שדווקא מפ"ם הלכה בדרך שאני חושב שהיא הדרך היחידה ללכת בה, בכיוון של טיפוח מנהיגות שהיא סולידרית עם המדינה ועם המנהיגות היהודית, אם כי גם זה כמובן כרוך בפרובלימות ובקשיים. מה שקרה באוניברסיטה בחיפה: באמת קרה שבקרוב הסטודנטים היהודים באוניברסיטת חיפה השתלטו פלג שמאלני א-ציוני או אנטי-ציוני, כלל וכלל לא מפ"מי, וכמסקנה מן ההתפתחות הזאת בבחירות האחרונות באוניברסיטת חיפה הוקמה רשימה משותפת למפ"ם ולחבר התנועות הקיבוציות האחרות, רשימת צוותא שבמרכזה עמדו סטודנטים חברי שלושת הזרמים הקיבוציים, שיצרו את הכוח הציבורי שלקח על עצמו את הייעוד להתמודד עם גדעון ספירו ועם כל הקבוצה הזאת שהתחברה עם הערבים, עם חלק מן העולים החדשים שבאו מארצות אמריקה-הלטינית שהם, כפי שאמרתי, א-ציונים או אנטי-ציונים, וחל כמובן זה שינוי כלשהו על-ידי גיבוש הכוח הזה במצב שקיים היום.

ראש הממשלה ג. מאיר:

למי יש רוב?

השר לקליטת העליה נ. פלד:

הבחירות שם בוטלו, וצריכות להיות בחירות חדשות.

ראש הממשלה ג. מאיר:

מדוע בוטלו?

השר לקליטת העליה נ. פלד:

היו שם כל-מיני סיבוכים. אבל באופן כללי אני אומר שהמגמה הפוליטית היחידה האפשרית לדעתי היא לא ללכת בדרך של טיפוח רשימות ערביות מיוחדות, כי הדבר הזה עלול בסופו של דבר להביא להקמת רשימה לאומנית ערבית שיכולה להפוך לכוח מרכזי ברחוב הערבי. אלא להיפך: הדרך היא של שילוב האינטליגנציה הערבית והכוחות הציבוריים הערביים בקרב המפלגות הפוליטיות הישראליות השונות, גם זה באחת הדרכים לשלבם ולהעניק להם הרגשת שוויון והרגשת יכולת של התקדמות אישית ולאומית במסגרות הפוליטיות הישראליות.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

אני אקצר מאוד. אני חושב שאפשר היה לתת פרס למי שיוכל לכתוב דוקטורט על ההבדל בין סטודנט יהודי בחיפה, אם הוא א-ציוני או הוא אנטי-ציוני. אני אינני יודע את ההבדל. לפי דעתי מי שהוא א-ציוני - הוא אנטי-ציוני. ובחיפה יש ריכוז אנטי-ציוני גדול. וכולנו אשמים בזה. מפני שהקימו אוניברסיטה שאליה נכנסים ערבים, מבלי לחשוש בכל-זאת מה יהיה עם הילד הזה. איש לא חשב על-כך ואיש לא טיפל בזה, ואני חושב שאני אשם בדיוק כמו כל אחד מן המסובים כאן. על הרבה דברים איננו חושבים.

שאלתי את אחד החברים: נניח שאני רוצה לקדם כמה ערבים במשרד המשפטים בשירות המשפטי - כמה עורכי-דין ערביים לא שונאי-ציון יש? אמרו לי: בין שבעה לעשרה. יש הרבה יותר עורכי-דין, ויש ביניהם מוכשרים. ואני בעצמי נהניתי פעם מאוד מאופן הטיעון של עורך-דין ששמעתי אותו מופיע במשפט. וכששאלתי את מר טולדנו או מישהו מהחברים - אמרו לי: כן, זה איש רק"ח. זהו.

ראש הממשלה ג. מאיר :

פעם, לפני המון שנים, היו הבחורות המוצלחות ביותר בארץ באמת בחורות מהמופסים, אחת-אחת. מפוצצות כל אסיפת פועלות. אבל יכולת היתה להן.

שר המשפטים י.ש. שפירא :

בוודאי. אי-אפשר לפתור את כל הבעיות בבת-אחת, אבל יש כמה דברים שהממשלה בכל-זאת יכולה לקבוע אותם ויכולה לבצע אותם.

באים אלי בתביעות לעתים קרובות, לדעתי מאד לגיטימיות. אומר אדם: אני מקבל הודעה מבית-המשפט שתובעים אותי למשפט. מותר לי לדעת מה כתוב בפרשת התביעה. והוא מדבר לא באופן הפגנתי. הוא אומר (ואני מדבר בשמו, בסגנונו הוא): אינני מתנגד באופן הפגנתי לעברית; אני אינני מבין עברית. יש כאלה שאומרים: טוב, אינכם רוצים לכתוב ערבית מבחינה עקרונית - תצרפו תרגום אנגלי. אנגלית אני מבין. ראש הממשלה נתנה הוראה לפני שלוש שנים שעל מכתבים בערבית צריך לענות בערבית; הודעה רשמית לערבי צריך לכתוב לפחות בערבית ובערבית; חשבונות טלפון צריך לשלוח בערבית, וכדומה וכדומה. זה עוזר כמו אפונה לכותל. מדוע? ראשית-כל, יש כמובן רשלנות וחוסר-הבנה בענין זה. אבל העיקר הוא שאין גם אפשרות טכנית לבצע זאת, מפני שאין משרות ואין פקידים שיודעים את השפה. עכשיו, במאמצים יוצאים-מן-הכלל, הגענו לכך שספר החוקים - כלומר, החוברות שנקראות ספר החוקים - מופיע פחות או יותר ביום שמופיעות החוברות בערבית. לא קובץ התקנות, ולא דברים אחרים. יש עתון רשמי; הוא חייב להופיע; זה מחייב את האיש ומטיל עליו לעתים קרובות עונש פלילי, לשלם קנס - ואין לנו הכוח הזה, אין לנו התקן וההקצבה לכך. וממילא אין לנו הפרסונל, אין מי שבמרוכז ידאג לכך שלאנשים תינתן הזכות האלמנטרית המגיעה להם. ואין לי ספק שנעשה זאת. מתי? כשהערבים יתחילו אן-מאס להחזיר זאת, בצירוף מכתב: תשלח לי את זה בערבית. אז נייענה לזה.

אני מקווה שלפחות תוצאה אחת חשובה מעשית תהיה לדיון הזה: שהזכות השמורה לערבים שיכתבו להם בערבית מהממשלה - עברית עם תרגום ערבי - תישמר להם.

ראש הממשלה ג. מאיר:

זהו. לזה חיכיתי. אין שתי שפות רשמיות למדינת-ישראל. שפתה היא עברית. אני גורסת: כל דבר שהולך בעברית לכל אזרחי המדינה - הולך בעברית. לערבים זה יכול להיות עם תרגום בערבית. אבל אני אתנגד לכך שיהיה מקובל שיש שתי שפות.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

גבירתי ראש הממשלה, שני דברים אעיר על זה. אני בעד זה שננהג, ננהג למעשה, לפי התפישה שאמרתי עכשיו. לצערי הגדול זאת איננה הקונצפציה הנכונה. לא יצא שום חוק במדינת ישראל שביטל את החוק שהיה בתקופת המנדט שיש לנו שלוש שפות רשמיות בארץ: עברית, אנגלית וערבית. לא שינינו את הדבר הזה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

חבל.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

היתה כבר פעם הצעה כזאת בכנסת.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

היתה הצעה, לא היתה הצעה - נישט ויכטיג. אני חושב שזה בכלל מסוג הדברים שאתה יכול להנהיג דה-פקטו ולהשאיר את הוויכוח דה-יורה לעוד כך-וכך שנים. תכתבו בעברית עם תרגום בערבית למי שאיננו יודע עברית או ששמו ערבי או שהוא כתב את המכתב בערבית.

זה דבר אחד. הדבר השני: הרי איננו רוצים לרמות את עצמנו. יש המון משרות ויש המון תפקידים שהצד הבטחוני שזור בהם, בכל החיים שלנו. ולמעשה, לפני שמקבלים כל עובד עושים לו בדיקה בטחונית. לפי דעתי צריך לעשות זאת, אפילו במחלקה לתכנון בענין ערים, שזה כאילו דבר ניטרלי מאד. גם שם יכול להיות, וצריך לשמור על זה. אבל בזה שאתה צריך לשמור על זה אינך פטור מניצול האפשרויות להעמיד ערבים בדרג גבוה, שתהיה להם הרגשה שהם שולטים לא רק על הקבוצה הערבית אלא על שטח טריטוריאלי. לי אפילו היתה מחשבה להכניס שופט-שלום ערבי לתל-אביב. אין דבר. עשיתי את הדבר הזה בירושלים, ונתקבל שופט-שלום. זה היה בתקופה שהערבים לא הלכו לבתי-המשפט שלנו. הוא שפט את היהודים, היהודים קיבלו יפה מאד את שיפוטו. ולאט-לאט הגענו למצב כזה בירושלים, שבבית-המשפט המחוזי בירושלים אחוז המשפטים שהערבים מעורבים בהם (אני מדבר על האזרחיים) הגיע למשהו בין 45% ל-50%. הם הולכים לבתי-המשפט שלנו. עורכי-דין ממזרח-ירושלים מופיעים בבתי-המשפט. רוב העניינים שלהם עדיין הולכים לעורכי-דין יהודיים, אבל לאט-לאט מופיעים כמה עורכי-דין ערביים, ואין שום הצדקה שלא ננצל את ההזדמנות הזאת בשטחים אלה שהצד הבטחוני בהם אינו קיים, ואין הצדקה שלא נתקדם בענין זה.

אני חושב שזה יכול לחול הרבה במשרד החקלאות, הרבה בשטח זה יכול להיעשות על-ידי משרד העבודה (אולי לאו דוקא על-ידי משרד הקליטה), והרבה על-ידי משרד הבריאות. יש אפשרויות גדולות.

ולשר אלמוגי אני רוצה לומר: מכיוון שאני חושב שבחיפה אנחנו אשמים - אני חושב שלאט-לאט, כשהסטודנט הערבי הצעיר יראה שיש לו תקווה לא להיות פאריה - הוא לא יהיה מוכרח ללכת לספירו.

ראש הממשלה ג. מאיר:

מדוע יהודים הלכו לספירו? יש להם פחות סיבה

ללכת לספירו.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

אגיד לך. כל ימי חיי כמעט הכרתי פרקציונרים יהודים. לא הכרתי פרקציונרים ערבים. כי יהודים עם מוחות עקומים תמיד היו; תמיד היו משומדים.

שר העבודה י. אלמוגי:

ההבדל אחר: היהודים שהולכים עם ספירו הם מעטים מאד. והמדאיג הוא שהערבים הם רבים מאד.

שר התיירות מ. קול:

אבל זוהי תוצאה של מה שאמר שר המשפטים.

ראש הממשלה ג. מאיר:

מדוע זאת תוצאה?

שר התיירות מ. קול:

כי הם מרגישים שאינם יכולים להגיע כאן לשום

דבר.

שר המשטרה ש. הלל:

יש גם הבדל אובייקטיבי, אל נתעלם ממנו. נכון שיהודי שמגיע לספירו זה מתוך איבוד מוחלט, וערבי יכול להגיע אליו גם לא מתוך איבוד. אנחנו צריכים לעשות הרבה כדי להביא ערבי לכך שיגיד: אינני מוכן בשום-אופן לומר ולעשות מה שיהודי מוכן לעשות. בואו לא נטשטש את התחומים, ומוטב שנדע אותם.

שר המשפטים י. ש. שפירא:

אתה צריך להביא את המשכיל הערבי לכך שיחשוב: אם אשב בארץ הזאת - יש לי תקווה להראות את כל כוחותי ולהגיע לפי מידת יכולתי. זה לא הרבה. ואני חושב שבוודאי יימצאו ערבים שלא יסכימו לכך, ויגידו: לא, אני אלך לפתח, אני אלך לג'ורג' חבש. אבל 80% או 90% לא ירצו ללכת.

שר המשטרה ש. הלל:

ואם זה מסוכן ללכת לפתח - אעשה ...

שר המשפטים י.ש. שפירא:

אני פחות ציני ממך בנקודה זאת. אנשים רוצים לחיות כפי שמגיע להם, וזה בידינו. ואם מר טולדנו הוא הממונה על הדבר הזה - הוא צריך שתהיה לו אפשרות - או בעצמו או להביא את ראש הממשלה לכך - לקרוא את פלוני השר ולשאול אותו: בבקשה, תן לי דו"ח מה עשית בשטח זה אצלך במשרד? איך הדבר הזה עומד אצלך במשרד? אם התשובה היא: "לא, לא הצלחתי" - מה דרוש לך כדי שהדבר הזה יתוקן?

שר התיירות מ. קול:

נכון.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

ושלא יגיד: הוא לא מקבל תקן מניצן. זאת לא אמת. לא ניצן ולא משרד האוצר הפריעו. הפריעה העצלות שיש אצל כולנו, אצל מישהו במידה יותר גדולה ואצל מישהו במידה יותר קטנה. מישהו חוזה מה יהיה בעוד חמש שנים אם לא יתקן את המצב, ומישהו חושב: אחרי חמש שנים - אלוהים יעזור.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אני רוצה להגיד רק מלה אחת. לא שאני חלילה מתנגדת לכל מה שצריך לעשות כדי לשותף את הערבים המשכילים בחיי המדינה. אבל מוזר אצלנו. כשדנים על דבר - שוכחים באיזו אוירה אנחנו חיים.

אני מודדת ערכים על פי יהודים. אני יודעת שחלילה אילו 1948 היתה נגמרת אחרת, והיו משאירים אותנו בחיים (אילו היו משמידים אותנו - הכל ברור; אבל אילו היו משאירים אותנו בחיים) - אני רוצה לראות כאן משהו שהיה אומר באמת שהוא היה נאמן למדינה ערבית, וכל הבעיה שלו היא אם הוא משכיל - אם יקבל משרה טובה או לא יקבל משרה טובה. א נעכטיגער טאג. לא היה ולא נברא. אינני יודעת מה היינו עושים; מאושרים לא היינו.

אני מעולם אינני מופתעת מכך שיש ערבי - משכיל או לא משכיל - שאיננו אוהב את מדינת ישראל. אני מופתעת מכל גילוי של נאמנות ושל לויאליות. לפעמים זה קצת למעלה מתבונתי להבין איך הם מגיעים לכך. והעובדה שבכל-זאת, כל השנים, מסביב יש מה שיש: האח שלו בבירות ובן-האח שלו בדמשק והדוד שלו חבר ממשלת עמאן וכל זה יחד. איפה יש עוד ציבור בסבך כזה? הוא צריך באמת להתגבר אינני יודעת על מה כדי להיות נאמן למדינה.

ופתאום הכל פשוט, ואם ניתן להם לתפוס עמדות - זה פותר את הבעיה. אינני נגד זה, אבל למען השם - לא מתוך הפלגה כזאת להצטרף לאנשי המדע שהמריאו אתמול מכף-קנדי. אנחנו בכל-זאת חיים על האדמה, ויודעים מה יש מסביב.

עדיין אינני יכולה לשכוח את ארוחת-הערב שערך קדיש לוז ז"ל באולם הכנסת, בקבלת-פנים למשלחת הדרוזית מרמת-הגולן. איך האיש הזה, כמאל קאנג', נאם, וחברים אמרו לי: זהו איש יוצא-מן-הכלל, הוא כזה וכזה, והוא נאם נאום... בדרך-כלל אינני אוהבת - - -

מר ש. טולדנו:

סופר-נאומים.

ראש הממשלה ג. מאיר:

כן. אבל אמרתי: הרי הוא דרוזי. ואז יודעים מה

היה. והוא היה אחד?

שר המשפטים י.ש. שפירא:

הוא ציוני יותר מדי גדול בשבילך.

ראש הממשלה ג. מאיר:

כן. כמו ראייה: "המדינה שלנו", "הממשלה שלנו". לא אהבתי את זה עוד לפני שהוא התחיל עם כל הקונצים שלו. מגוי מספיק לי אם הוא לא שונא אותנו; אהבה יתרה זה תמיד קצת מוגזם, קצת חשוד.

מה שאמרתי עכשיו: אנחנו יכולים להלקות את עצמנו על חטאים שחטאנו. אבל לא בתאווה כזאת, שאילו היו אלף ערבים משכילים היום בכל-מיני משרות - הכל היה שפיר. זה לא כך. טבעי, כמעט טבעי, שערבי לא ירצה בנו.

נדמה לי שסיפרתי את הסיפור של פרמינגר עם "אקסודוס". כשהוא צילם - הוא לא יכול לצלם את העיר-העתיקה והוצאת היהודים מהעיר-העתיקה, ואז הוא צילם את זה בעכו: הולכים לגיונרים ודוחפים יהודים.

רצה ערביה זקנה, נופלת על צווארו של אחד ה"לגיונרים", ואומרת: "תמיד ידעתי שתשובו". ואני אומרת: זה טבעי. למה היתה צריכה הזקנה הזאת להתפלל? לזה היא התפללה.

אין זה נכון שדנים על-כך זו הפעם הראשונה. היו כבר החלטות בממשלות הקודמות שצריך להכניס אותם למשרדים. היו החלטות טובות, ואינני מוכנה להגיד שנעשה הכל על-ידי השרים או על-ידי המוסדות האחרים. צריך להקפיד ולעשות כל מה שאפשר לעשות. צריך גם לנסות לכוון אותם במידת האפשר שילכו באוניברסיטאות למקצועות שיותר קל לקלוט אותם בהם. למשל: אני אינני רואה את האסון שערכי משכיל יהיה מורה. איין קלייניקייט. הוא מחנך את הדור שלו. יהיה רופא, או אחות, או עובד סוציאלי; יהיה מהנדס, ולא ילמד לימודי רוח למשל.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

אבל לזה דווקא הם נמשכים.

ראש הממשלה ג. מאיר:

הולכים דווקא לזה. אולי מפני שאינם יכולים להתמודד עם לימודי הטבע. בסדר. אבל בין לימודי טבע ובין זה יש הבדל. ואם הוא הולך לשטח של לימודי רוח - שיהיה מורה בבית-ספר עממי, בבית-ספר תיכון. יכול להיות גם מרצה באוניברסיטה, אם הוא מגיע לכך, בבניינים מיוחדים. אינני יודעת למה לא.

בנוגע לשפות, את זה אני שומעת בפעם הראשונה, שעדיין אנחנו חיים בחוק המנדטורי שגם אנגלית היא שפה רשמית וגם ערבית. אבל אם אתה אומר זאת - אני בטוחה שזה כך. אינני מבינה מדוע זה לא בוטל.

שר המשטרה ש. הלל:

זה לא בוטל?

שר המשפטים י.ש. שפירא:

לא בוטל.

ראש הממשלה ג. מאיר:

זה די מוזר בעיני. כי מה שאפשר היה לעשות לפני 24-25 שנים כדבר מובן מאליו - עכשיו זוהי הזזת קיר.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

כדי להיות יותר מדויק: החור הקטן שדרכו אפשר להעביר טענה שכנגד הוא זה: שיש הוראה בחוק שהמשפט והחוק נשאר כמו שהיה ב-14.5.48, חוץ משינויים הנובעים מהקמת המדינה ורשויותיה. אפשר לטעון ביחס לאנגלית שבזה שקמה המדינה - האנגלית יצאה החוצה. אבל ביחס לערבית אפילו בחכמה הזאת אי-אפשר לצאת.

ראש הממשלה ג. מאיר:

שום השוואה איננה מושלמת. יש מדינות עם אוכלוסיות גדולות ששפתן איננה שפת המדינה. לא מכריזים על שתי שפות או על שלוש שפות.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

בבלגיה - כן.

ראש הממשלה ג. מאיר:

בלגיה זה דבר אחר.

מזכיר הממשלה מ. ארנון:

קנדה - - -

ראש הממשלה ג. מאיר:

אינני מציעה להעלות עכשיו את השאלה החוקית.
אבל אני מציעה שהוראה לא תהיה: ערבית לערבים ועברית לעברים. יש גם יהודים
שאינם מבינים עברית. אז מה נעשה להם?

שר המשפטים י.ש. שפירא:

יש יותר מאשר ערבים בארץ.

שר המשטרה ש. הלל:

הבעיה היא שככל שהערבים יודעים יותר עברית -
הדרישה שלהם לשימוש בשפה הערבית נעשית נמרצת יותר. זה הפרדוקס. לכן זה לא
דומה ליהודים.

ראש הממשלה ג. מאיר:

זה מה שאני אומרת: אני מוכנה לקבל שכל הערבים לא יודעים עברית, ולפעול על פי זה. פירוש הדבר שמה שהולך לערבי - הולך רשמית בעברית, עם תרגום, בהחלט תרגום.

שר המשטרה ש. הלל:

יש כאן בעיה שאנחנו נתקלים בה במשטרה: הגשת דו"ח. השאלה איננה רק על מה הוא מודפס. כאן אנחנו צריכים לשקול אם אני צריך להביא לכך שכל שוטר יהיה מסוגל לכתוב דו"ח גם בערבית, שאחרת האיש אומר: אינני מקבל את זה. אנחנו נתקלים ביותר ויותר תופעות כאלה שאינן תוצאה של חוסר ידיעה, אלא האיש אומר: אינני מוכן לקבל את הדו"ח הזה, קח אותו וכתוב אותו בערבית, ואין לי סיכוי להגיע לכך שכל שוטר ברחוב או כל פקיד באיזה מקום יוכל לנהל קורספונדנציה גם בערבית.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אין צורך שהוא בעצמו ינהל קורספונדנציה בערבית. צריך להיות בכל משרד מישור שיתרגם לערבית. השר הלל דיבר על שוטרים, ואחר-כך על פקידים. הבה נבדיל בין שוטר במקום ובין פקיד. לא כל דו"ח הוא בוודאי יצירה מקורית. נכון? האיש חנה במקום לא נכון - יש דו"ח. הדו"ח הזה יכול להיות מודפס גם בערבית, והוא חותם. אינני אומרת שזה עונה ב-100%. אבל יש דברים סטנדרטיים שהוא לא מייצר אותם במקום.

בכל-אופן, אני רוצה את העקרון הזה: אין דברים רשמיים בערבית לערבים ובעברית לעברים. יש עברית, ובהנחה שערבי לא חייב לדעת עברית - למען הנוחיות שלו מצורף התרגום בערבית (לא באנגלית, בשום-אופן). והערבי שדורש: תן לי את זה באנגלית - אין זה מפני שהוא מבין. הוא יקבל גם הוטנטוטית, רק לא עברית.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

את טועה. יש כאלה שאומרים: אצלי זה לא עניין של פרינציפ. אני לא יודע עברית. הוא מדבר אתי אנגלית כשהוא אומר לי את זה.

שר המשטרה ש. הלל:

אתה מדבר על ערבי ממזרח-ירושלים, ושם אנחנו עושים את כל ההקלות האפשריות. הבעיה היא בעכו, עם עורכי-דין ערבים שכותבים אלינו, וכאן אין שאלה של ידיעת השפה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אני אומרת איפוא: תרגום ערבי - בבקשה. אבל

תרגום, ולא נייר רשמי.

שר המשטרה ש. הלל:

רק שלבעיה שאני הצגתי אין מענה.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

אני אמציא לך מענה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

יש כאן בעיה שהיא בעיה. נחשוב. אבל דברים שאינם בעיות - צריך לבדוק.

יש עוד דבר אחד, ונדמה לי שמר טולדנו אמר זאת אז בסקירה, או ששמעתי זאת בהזדמנויות אחרות: בכל הקומפלכס הזה של ערביי ישראל יש גם דברים שיהודים עושים למענם ושהם צריכים להיות אדונים לעצמם. למשל: הוואקף; למשל: חלוקת הכספים. אלה הם דברים שאנחנו צריכים למסור לידיהם. מובן, צריך למצוא אנשים ישרים, נאמנים. אבל לא בכל הם מוכרחים להיות תחת פיקוח של יהודים.

אגב, לאו דווקא בקשר לערבים, אבל נדמה לי שפעם, כשיגאל יחזור לעבודה, צריך לחשוב קצת על אוניברסיטת חיפה. איננו מחוייבים מתוך אינרציה ללכת ולבנות לנו גולם (לא מוכרח להיות ערבי, מספיק לי אם הוא רק יהודי); לבנות לנו גולם שאחר-כך לא נדע איך לצאת ממנו.

מר ש. טולדנו:

דומני שהדיאגנוזה של הבעיה במקרה זה ברורה, והשאלה היא באמת איך פותרים אותה. נדמה לי שיהיה זה מישגה אם נכה על חטא. כל מה שנמסר כאן בישיבת הממשלה, וכל כמה שחשורים בקיאים בנושא - הם אינם יודעים עד הסוף כמה עשתה המדינה בקרב הציבור הזה. זה ממש לא יאומן, בכל המישורים:

כלכלה, פיתוח, יחס, חופש הדיבור, חופש ההבעה. את נקודת המוצא הייתי איפוא מציע לא להתחיל בכך שאנחנו לא בסדר. אני חושב שאנחנו מעבר לבסדר, אלא שנוצרו בעיות.

ראש הממשלה ג. מאיר:

דבר שלא צריך להתפרסם (כי אוי ואבוי יהיה לבחורות האלה): כשנר טולדנו הביא את קבוצת הבחורות הדרוזיות. מה היו הדרוזיות? ועכשיו יושבות לפני מורות, עובדות-סוציאליות, נדמה לי שגם מנהלת בית-ספר. בכל-אופן, בין קבוצת ערבים צעירים, בחורים ובחורות, ישבה מנהלת בית-ספר לתפארת. אבל אני התרשמתי מן הדרוזיות, שיוצאות מהבית ולומדות, עם כל הקשיים שיש להן.

שר התיירות מ. קול:

יש נוער דרוזי נפלא בארץ.

מר ש. טולדנו:

היום ללכת לטייבה, ללכת לטירה או למשולש - זה לא יאומן. זה לא הכפר המפגר והמסכן. אלו וילות, כבישים, חשמל, מים, משכילים ונוער מודרני. לאחרונה, מאז הישיבה הקודמת של הממשלה, הכנו חומר גם באנגלית וגם בעברית, שיסביר מה עשינו. (זה טרי עכשיו מהדפוס, יצא בשבוע שעבר; משרד החוץ גמר את הספר הזה המראה מה עשתה מדינת ישראל). זוהי תעודת כבוד.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אולי נראה פעם גם את זה בטלוויזיה, ולא רק את הרובע המוסלמי בעיר-העתיקה.

שר התיירות מ. קול:

היית צריכה להביא לטדי קולק תקציב, אז לא היו מראים את זה. אתמול זה היה נורא, כאילו כאן זורמים עשרות מיליונים, וכאן - עוני נורא. איזה הגיון יש להציג דבר כזה?

השר לקליטת העליה נ. פלד:

אתה מחפש את ההגיון לא במקום הנכון.

מר ש. טולדנו:

ללא קשר עם זה - יש בעיות. אינני אומר שאין בעיות. והבעיות קשות.

שתי עובדות יסוד: לקראת שנות ה-1980, בעוד שבע שנים - יהיו 4,000 בוגרי אוניברסיטאות, 35 בוגרי תיכון. נרצה או לא נרצה - התהליך ברור. במקביל: מספר הפקידות הממשלתית בארץ, הפקידות הערבית, היה 1.5% עד 2%, כשהאחוז הוא קרוב ל-13%. אין אף משרד אחד במדינת ישראל שהערבים מהווים בו היום יותר מ-1.5% לכל היותר 2% מכלל המועסקים, במשרדי הממשלה. והאחוז קטן והולך במוסדות ציבור ובמוסדות פרטיים. זאת עובדה. וכדי להגיע ל-3%-4%, אם ניתן למהלך העניינים ללכת כפי שהוא לא נצליח לעשות זאת. אחוז הבוגרים והמשכילים יגדל, ואחוז הקליטה לא ידביק אפילו אותם 2%-3%. גם שירות הבטחון וגם אנחנו איננו בדעה שאם ערבי ייקלט - הוא ייהפך לציוני. איננו

מניחים זאת. אנחנו מעריכים בכל-זאת שאם הוא ייקלט - הוא יהיה פחות לאומני ופחות שלילי מאשר אם לא ייקלט. כלומר, הבחירה איננה בין טוב לרע, אלא בין פחות גרוע ליותר גרוע. קליטה זו רצויה לנו כדי להביא לפחות מתיחות בקרב אותו ציבור.

ואני חושב שבדרג מסויים זה גם לא כל-כך קשה. כשישכנו בשבועיים-שלושה אלה גם נציב שירות המדינה וועדת העבודה של הכנסת, מצאנו שדווקא בדרגים הנמוכים - פקידים, אחיות, מדפיסים, עובדי מס-הכנסה ומכס (עד דרגה י"ב) אין הרבה יהודים שיכולים לקבל את המשרות, ויש הרבה ערבים שרוצים להתקבל אליהן. למעשה לא נעשה הדבר הפשוט של הבאת ההיצע והביקוש ביחד. ואת זה אנחנו עושים עכשיו.

ערבים חיו בהרגשה שאין להם מה ללכת למכרז, כי ממילא לא יתקבלו. זוהי טעות. כי יכלו להתקבל, אבל לא האמינו במכרז. מצד שני, גם לא ידעו אלו משרות שהתפרסמו בעברית. מה עשינו בחודש האחרון, וכבר יש תוצאה? לקחנו עתון בערבית, וב"קול ישראל", ופרסמנו: יש משרות אלו ואלו, כך וכך גובי מס-הכנסה, כך וכך פקידי מכס, מוזמנים לבוא לקורסים. גם ביטוח לאומי כמובן. וכבר יש הלצה: במס-הכנסה ומכס אלו משרות שבהן שונאים את הפקיד, ולכן שולחים לשם את הערבים.

שר המשטרה ש. הלל:

באמת הייתי נזהר מאוד בבעיות מס-הכנסה, כי זה יכול לגרום להרבה מאד מתיחות. תהיו זהירים.

מר ש. טולדנו:

כבר קיבלנו קרוב לששים מקומות לאותן משרות בדרג זה. נציב שירות המדינה מינה פקיד מיוחד, גורדון, שמטרתו להביא לקבלת הערבים בדרכים אלה.

עכשיו אנחנו מגיעים לבעיה שניה, שאיננה ענין של קליטה אלא בעיה של הרגשה, שערבים ירגישו שהם יותר שותפים להחלטות בדרג אזורי ולוקאלי. כבר מניתי כמה דוגמאות. לא ייתכן שתכנית החומש לכפר הערבי והדרוזי, שישבנו עליה וקבענו היכן יהיו כבישים ומים וכו' - הכל ייקבע על-ידי יהודים. אין סיבה למה לא ישתתפו ערבים ביחד אתנו, לא כקובעים סופיים אלא ישבו ויביעו דעתם איך הם רוצים שהכפר ייראה, איפה ייבנה בית-הספר, איפה המסגד וכו'. וכאן אנחנו מרגישים בתקופה האחרונה - וגם השירות הוא באותה דעה - שיש רצון להרגיש יותר שותפות בהכרעה. זה לטובתנו גם אחר-כך, אם הם יבואו בטענות על החלטה לא טובה, שנוכל להגיד: החלטנו יחד.

בראש-וראשונה המחלקות הערביות. אין שום סיבה מדוע במחלקות הערביות, בעבודה ובחינוך, בחקלאות ובשיכון, ובשלכה שלנו בראש וראשונה, לא ישותפו ערבים בדרגים השונים, מנהלי מדורים וסגני מנהלי מחלקות. ההסתדרות עשתה את הנסיון הזה, ודי בהצלחה. המחלקה הערבית של ההסתדרות, 80 מתוך 120 עובדים בה כיום הם ערבים, כולל הסגן של יעקב כהן. שם אפשר לראות איך יהודים וערבים ביחד מחליטים על עניינים. אני חושב שזהו הישג.

נשאלת השאלה: איך. לגבי הדרג עד י"ב נפתור את הבעיה על-ידי-כך שנוציא מכרזים ונשאל את הערבים, ונתאם את ההיצע עם הביקוש. כתוצאה מכך נדמה לי שנגיע לעשרות ערבים שיתקבלו בפקידות, הנהלת חשבונות, מכוני רנטגן וכו'; משרות פנויות שאין עליהן קופצים יהודים. הבעיה היא איך אנו מתגברים על דרגות שמעל לדרגה הזאת, שהן טעונות מכרז ויש להן חשיבות מיוחדת לא בגלל קליטת המשכיל אלא בגלל שיתופו בהחלטות. לא מצאנו עד עכשיו פתרון. רק

הבוקר ישבתי עם ניצן, ובוועדת העבודה, ואין אפשרות.

עלתה הצעה של שריון מקומות, שלכל משרד יהיו ארבעה-חמישה תפקידים שישריינו להם. שוב, אינני יודע אם נעמוד בזה.

שר התיירות מ. קול:

מה במשק הלא-ממשלתי?

מר ש. טולדנו:

מיד אגיע למשק הלא-ממשלתי. כאן המקום אולי למנות ועדה של מנכ"לים שתחשוב איך אפשר לפעול. לא מדובר במאות. מדובר בכמה עשרות, במסגרת של כל משרדי הממשלה, ובעיקר במסגרת המחלקות הערביות או בתפקידים שיש להם קשר ישיר לסקטור הערבי. לא במישור הפקידותי הישיר. אחר-כך יש תפקידים של ועדות, ועדות בינמשרדיות. מניתי קרוב ל-12 כאלה. שוב, מדוע לא יהיו בהן ערבים? לא ברוב, אלא בוועדות לנכסי הקדש, חלוקת כספי הקדש, ועדת הבידואים בצפון, ועדת הבידואים בנגב וכו'. יש לנו מספר ועדות כאלה שכולן על טהרת היהודים, ואינני חושב שייגרם נזק אם הערבים ישבו אתנו וייעצו, וביחד נקבל את ההכרעות, ובסופו של דבר אנחנו נקבע. אין כוונה שהרסן כולו יינתן להם.

לגבי מוסדות ציבור או מוסדות פרטיים: בבנק הערבי למשל מתברר שאפשר לקלוט 15 עד 18 פקידים ערביים. אבל במוסדות ציבור אנחנו נתקלים בקיר אטום. במוסדות שהם שלנו, של בנק הפועלים, של כור וכו', מצביעים על הבעיות החברתיות שייווצרו אם ייכנסו ערבים, מנהל מדור שיהיה ממונה על יהודים וכו'. כאן הראיה שחורה יותר מן המציאות. הם לא ניסו זאת. בנסיון לגבי שופטים או פקידים בכירים לא התאכזבנו. הערבים לא ניצלו את מעמדם השלטוני

כדי לממש שאיפות לאומיות. כאן העניין יותר פסיכולוגי: איך אפשר להתגבר בגופים שלנו ולהסביר להם שלא יהיה זה אסון אם גופים ענקיים כמו קופת-חולים, סולל-בונה, כור וכו' יקבלו 0.05%, לא יותר. אני לא מצליח להתגבר על זה.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

בקופת-חולים אין רופאים ערביים?

מר ש. טולדנו:

אני מדבר על הפקידות.

הסקר הזה פקח את עינינו. הוא הראה שוב עובדה שאין לנו מה להתבייש בה. אין משכיל ערבי מחוסר-עבודה, ואין משכיל ערבי שעובד בעבודת כפיים, וזהו הישג גדול של מדינת-ישראל. ואין אמת במה שטפלו עלינו רק"ח וכו' שמשכילים ערביים בישראל עובדים עבודה שחורה. ומדובר בסקר של גוף נייטרלי; שום אדם לא הכתיב למכון שילוח מה לכתוב. זוהי נקודת אור: שאין במדינת-ישראל משכיל שעובד עבודת כפיים. אנחנו לא ידענו את זה. האמת היא שגם אנחנו חשבנו שזה כך.

שר התיירות מ. קול:

אבל חלק עובד לא במקצועות שלמדו.

מר ש. טולדנו:

הסקר אומר שהאחוז הזה אינו עולה על האחוז של היהודים שאינם עובדים במקצועות שרכשו. גם זאת תעודת כבוד.

שוב: יש צורך בקליטה של כמה עשרות היום, ויותר בעתיד. כי אנחנו עולים בעקומה גדולה. אם בעשר השנים האחרונות היו 342 בוגרי אוניברסיטאות (בשנים 1961 - 1971) - יש לנו בשנת 1975 300 ומשהו בשנה אחת. זאת אומרת: העליה דוהרת.

אין פתרון פלא. אינני מאמין שנמצא תעסוקה, בוודאי לא הולמת, לכל ערבי. זה לא ריאלי. אבל אני מאמין שאם נקלוט יותר ערבים בעמדות לא של מפתח, אבל בעמדות שיש בהן הכרעה במסגרת איזורית, לא בדרג הגבוה של החלטות פוליטיות אבל החלטה למשל שתתקבל האומרת: תיעוש הכפר הערבי הוא דבר חיובי, וכולנו אמרנו שכדאי שייפתחו מפעלי תעשיה בכפרים - אין סיבה למה לא יבצעו זאת הערבים בעצמם בשטח.

שר התיירות שאל על הסקר. זאת התוצאה.

לגבי בוגרי תיכון, העניין של עובדים עד דרגה י"ב יכול לפתור את הבעיה. לגבי בוגרי אוניברסיטאות - אם נקלוט כמה פקידים במחלקות הערביות ובמשרות דומות - אני חושב שאפשר למצוא פורקן. איננו מאמינים שעל-ידי כך תשתנה מהותית האווירה. וכאן לצערי אנחנו קצת פסימיים. התהליך איננו לטובתנו, וקליטה כזאת לא תשנה מהותית את המצב. היא קצת תקל, וקצת תפיג את המתחים, ובשל כך זה דרוש לנו.

אשר לגליל: נכון אמר השר אלמוגי. הסקר על הגליל לעוד עשר שנים מראה שהרוב הערבי ילך ויגדל אם לא ייעשה שום דבר בשנים הקרובות. הגליל יהיה עוד יותר ערבי משהוא היום - 56% לעומת 44%, והיום זה כבר פחות.

שר העבודה י. אלמוגי:

בהבדל שאז הוא יהיה מפותח יותר, עם תושבים מפותחים יותר ותיאכון גדול יותר.

מר ש. טולדנו:

בהחלט.

ראש הממשלה ג. מאיר:

בעצם, יש שני דברים שעלינו לעשות: ראשית - אולי ועדה קטנה של מנכ"לים, שילמדו את העניין הזה במידה שהוא נוגע לשני הדברים: גם לוועדות בינמשרדיות וגם למשרות בתוך המשרדים.

(ב) לבוא בדברים עם ההסתדרות, עם חברת העובדים, בעניין המפעלים ההסתדרותיים. אם נתחיל שם, ושם זה יזוז - אפשר אולי להגיע גם לסקטור הפרטי.

שר התיירות מ. קול:

גם הציבורי. למשל: בבנקים.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אולי כדאי לעשות סקר מהו אחוז הערבים העובדים בבנקים הגדולים, בנק לאומי, בנק דיסקונט וכו'. אבל גם כאן, אם בנק הפועלים ובנק החקלאות והבנק הערבי ילכו יותר - יהיה יותר קל לדבר עם האחרים.

שר התיירות מ. קול:

גם עם התאחדות בעלי התעשייה אני מציע לבוא

בדברים.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אני מציעה לתשומת לב השרים לקחת ללב מה שאמר מר טולדנו, שלא צריך לעמוד כאילו עשינו בכלל מי יודע מה. עשינו גדולות. לא הכל. גם לא בשביל יהודים. תודה רבה.

932. נסיעות שרים

ראש הממשלה ג. מאיר:

שר החוץ נוסע לביקור רשמי לברזיל ולבוליביה, למשך שבועיים. ראש הממשלה תמלא את מקומו.

שר המשטרה ש. הלל:

הוא מוזמן?

ראש הממשלה ג. מאיר:

אינני מבינה איך נוסעים לביקור רשמי אם לא

מוזמנים.

שר המשטרה ש. הלל:

יש נסיעות לבונדס וכדומה. זה בתוקף תפקידו?

ראש הממשלה ג. מאיר:

זה ביקור רשמי. אי-אפשר לערוך ביקור רשמי

בברזיל כשמוזמנים על-ידי ועדת הבונדס.

מחליטים:

לאשר את נסיעת שר החוץ לביקור רשמי בברזיל ובבוליביה למשך כשבועיים, החל
ביום ז' באב תשל"ג (5.8.73).

ראש הממשלה תמלא את מקום שר החוץ בעת העדרו מהארץ.

./.

933. מכירת נשק

ראש הממשלה ג. מאיר:

מדובר ב-1,360 פגזי מרגמה לתאורה לממשלת פרס -
185 אלף דולר; במכירת חלפים למקלע בראונינג לחברה הבריטית "UNITED SCIENTIFIC
INSTRUMENTS" - 3600 דולר; ב-24 פגזי מרגמה - תאורה, למטרת תצוגה, לאנגליה
(לא מקבלים לעת עתה שום דבר; זה על פי בקשת משרד ההגנה הבריטי). יש התנגדות?

מחליטים:

א. לאשר מכירת 1,360 פגזי מרגמה 120 מ"מ לתאורה, לממשלת פרס.

ב. לאשר מכירת חלפים למקלע בראונינג 0.5" לחברה הבריטית UNITED
SCIENTIFIC INSTRUMENTS.

ג. לאשר שיגור 24 פגזי מרגמה 81 מ"מ - תאורה, למטרת תצוגה, לאנגליה.

הישיבה ננעלת.